

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Fenomén aktivních útočníků v kontextu zkoumání
informovanosti pedagogických pracovníků**

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Novotná
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert
Oponent práce: Mgr. Lucie Špráchalová

Hradec Králové

2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Novotná

Studium: P17P0367

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Fenomén aktivních útočníků v kontextu zkoumání informovanosti pedagogických pracovníků**

Název bakalářské práce AJ: The phenomenon of active attackers in context of researching awareness among pedagogical workers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou aktivních útočníků. Teoretická část vymezuje témata týkající se motivů a psychologického profilu tohoto druhu pachatelů, dále popisuje obranu proti aktivnímu útočníkovi. V praktické části práce zkoumá současný stav míry informovanosti českých pedagogů o fenoménu aktivních útočníků a zároveň zjišťuje jejich připravenost na potencionální útok tohoto typu. Průzkum je proveden pomocí dotazníkového šetření.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. Plzeň. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada, 2008, 150 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8. DRBOHLAV, Andrej. Psychologie masových vrahů: příběhy temné duše a nemocné společnosti. Praha: Grada, 2015. 311 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5599-1. MATOUŠKOVÁ, Ingrid. Aplikovaná forenzní psychologie. Praha: Grada, 2013. 296 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4580-0. PINCUS, Jonathan H. Masoví vrazi. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 205 s. ISBN 80-7106-584-6.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent: Mgr. Lucie Špráchalová

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce PhDr. Jana Huberta samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Kateřina Novotná

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Hubertovi za odborné vedení a vstřícný přístup během psaní této práce. Zároveň děkuji ředitelům a učitelům středních škol za ochotu spolupracovat při distribuci a vyplňování dotazníkového šetření.

Anotace

NOVOTNÁ, Kateřina. *Fenomén aktivních útočníků v kontextu zkoumání informovanosti pedagogických pracovníků*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 76 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá fenoménem aktivních útočníků. Teoretická část vymezuje zprvu základní terminologii spojovanou s danou problematikou a profil pachatelů na základě doposud získaných poznatků z již proběhlých případů. Práce klade důraz především na mimořádnou událost aktivního útočníka ve školském prostředí a snaží se popsat specifickou těchto útoků. Zaměření práce je také orientováno na roli pedagogických pracovníků ve školách v souvislosti s mimořádnými událostmi, na jejich vzdělávání ohledně ozbrojených útoků a na doposud existující preventivní opatření pro předcházení takovým situacím. Dále je pozornost věnována dosavadnímu řešení incidentů aktivních útočníků z pohledu integrovaného záchranného systému a na doporučované strategie pro zvýšení pravděpodobnosti přežití.

V empirické části práce je použitou metodou pro kvantitativně orientovaný průzkum dotazník, který má za cíl zjistit míru informovanosti pedagogických pracovníků v Královéhradeckém kraji o fenoménu aktivních útočníků. Práce se tedy snaží poskytnout náhled do vnímání závažnosti dané problematiky pedagogy, jelikož tato tematika bývá často vzhledem k nízké prevalenci přehlížena, avšak reálně při jejím výskytu může mít enormní následky pro společnost.

Klíčová slova: masový vrah, aktivní útočník, masakry na školách, školní střelec, AMOK, pedagogičtí pracovníci

Annotation

NOVOTNÁ, Kateřina. *The phenomenon of active attackers in context of researching awareness among pedagogical workers*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 76 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the phenomenon of active attackers. The theoretical part sets out the basic terminology associated with the issue and the perpetrator's profile based on the knowledge of previous cases at first. The thesis emphasizes the emergency situation of an active attacker in the school environment and tries to describe the specificity of these attacks. The focus of this thesis is also aimed at the role of pedagogical workers at schools in the context of emergencies, their education concerning armed attacks and at the existing precautionary measures to prevent such situations. Furthermore, attention is paid to the current solution of active attacker incidents from the perspective of the integrated rescue system and to the recommended strategies to increase the likelihood of survival.

In the empirical part of the thesis, there is a questionnaire method used for quantitatively oriented survey which is aimed at finding out the level of knowledge among teaching staff in the Hradec Králové Region about the phenomenon of active attackers. The thesis therefore seeks to provide insight into the perception of the seriousness of the issue by educators, since this topic is often being overlooked due to the low prevalence but if it occurs it can have enormous consequences for society.

Keywords: mass murderer, active attacker, school massacres, school shooter, AMOK, pedagogical workers

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s Rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK) a Rektorským výnosem č. 9/2020 (Přechodná změna způsobu odevzdání bakalářských a diplomových prací).

Datum:.....

Podpis studenta: .....

OBSAH

ÚVOD	9
1 AKTIVNÍ ÚTOČNÍK	11
1.1 Úvod do terminologie problematiky	11
1.2 Profil pachatelů	14
1.3 Fenomén nápodoby a vybrané případy aktivního útočnicka	24
2 AKTIVNÍ ÚTOČNÍK VE ŠKOLSKÉM PROSTŘEDÍ	29
2.1 Charakteristika	29
2.2 Případy masakrů na školách.....	33
3 ŘEŠENÍ MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍ Z POHLEDU IZS	36
3.1 Záchranný systém amok	36
3.2 Reakce na mimořádnou událost aktivního útočnicka	37
4 MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI NA ŠKOLÁCH	39
4.1 Pedagogičtí pracovníci.....	40
4.2 Vzdělávání pedagogů v oblasti ozbrojených útoků na školách	41
4.3 Formy preventivních opatření k předcházení ozbrojených útoků na školách.....	44
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	47
5.1 Výzkumný problém a cíle	47
5.2 Stanovení hypotéz.....	48
5.3 Sběr dat a výzkumný vzorek.....	51
5.4 Výsledky výzkumného šetření	53
5.5 Analýza výsledků a závěr výzkumného šetření	62
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	71
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK	77
PŘÍLOHY	78

ÚVOD

Většina lidí nezvažuje možnost, že by se někdy stala účastníky tragické události v hlavní roli s aktivním útočником. Smutnou pravdou však je, že tento fenomén má vzrůstající tendenci prevalence v posledním desetiletí, a to zejména v západní části světa. Po přelomu tisíciletí se tento dříve ojedinělý fenomén začal rozšiřovat nejen po americké půdě, ale i po té evropské, a nevyhnul se tak ani v několika případech České republiky. Ozbrojené útoky patří v současnosti k jednomu z nejzávažnějších témat mediální diskuze. Ne nadarmo se říká, že čím více se o problémech mluví, tím více se zpravidla vyskytují. Média tento proces nápodoby a získávání inspirace již proběhlými případy útoků aktivních útočníků pouze podpořila a urychlila neustálým upozorňováním na jejich zraňující charakter. Ataky mají nejčastěji nejzávažnější dopady na jedince postižené útokem, ale dále se projevují i v psychologickém rozpoložení ostatních jedinců ve společnosti. Jev se tedy v posledních letech stal součástí i našich poměrů a řadíme jej mezi druhy rizikového chování. Již nemůžeme s jistotou tvrdit, že taková událost extrémního projevu agrese v naší kultuře nenastane.

Největší závažnost tohoto jevu spočívá v tom, že potenciálním pachatelem se může stát kdokoli, přestože některé osobnosti disponují většími rizikovými faktory ke spáchání daného zločinu. Celkově se však o této problematice neví mnoho, jelikož případů není v celosvětovém kontextu přespříliš, pachatelé končí usmrcení policií či sebevraždou a údaje z druhé či třetí ruky nejsou vždy spolehlivé. Obecně se rizikovému chování předchází preventivními opatřeními. V případě aktivních útočníků se tomu však nevěnuje tolik pozornosti v kontrastu s ostatními rizikovými jevy, které mají velkým výskytem mnohem větší a akutnější dopady na celou společnost. Avšak vzhledem k čím dál častějším případům v zahraničí a velké medializaci není vyloučeno, že se s takovou problematikou nebudeme muset potýkat běžně i u nás. Ochrana obyvatelstva je normou, ale preventivní opatření by se měla řešit ještě před vyhrocením problematiky do vzrůstu počtu incidentů aktivních útočníků. Lidé a integrovaný záchranný systém by měli být připraveni s časovým předstihem.

Primárním cílem teoretické části této práce je shrnout dosud získané poznatky o incidentech aktivních útočníků pomocí základní terminologie a vymezených profilů pachatelů. Dosavadní řešení tématu je vykládáno pomocí strategických postupů integrovaného záchranného systému a doporučovaných postupů chování pro tuto mimořádnou událost. Dále je záměrem práce soustředit se více na jejich výskyt ve školském prostředí. Školská zařízení patří mezi měkké cíle, na které se zdá být útok pro pachatele atraktivní směřovat kvůli přítomnosti dětí, které jako cílová skupina vykazují mimořádnou zranitelnost a zároveň

hodnotu pro celou společnost. I vzhledem k tomu, že některé ataky bývají realizované samotnými studenty, jedná se o komplikovanou mimořádnou událost, ke které je třeba z bezpečnostního hlediska přistupovat specificky. Praktická část práce si proto klade za úkol zhodnotit znalosti a názory pedagogů ohledně základních preventivních opatření a bezpečnostních postupů na jejich školském pracovišti v kontextu řešení tematiky ozbrojených útoků na školách. Při znalosti základních informací o problematice se zvyšuje míra bezpečí a připravenosti jedinců, tím pádem i statistiky přeživších. A co více, poučení učitelé mohou zabránit útoku tím, že se naučí věřit svým instinktům a rozeznávat základní charakteristiky vyskytující se u podezřelého jedince. To by umožnilo pohotovější reakce osob k upozornění autorit o neobvyklé aktivitě v prostorech škol či jiných zařízeních a potencionálně zastavit útok před jeho samotným vypuknutím. Zaškolení poskytované zpravidla policií bývá cíleno na schopnost identifikovat útočníka, zachování klidu v případě krizové situace, naučení se základním postupům přežití a na způsob zabránění pachateli v přístupu k většímu množství lidí.

Zjišťování všeobecného povědomí pedagogických pracovníků o problematice aktivních útočníků je pro účely práce provedeno pomocí elektronického dotazníku s úmyslem dosažení co největší návratnosti responsí. Cílovou skupinou průzkumného šetření jsou pedagogičtí pracovníci působící na středních školách na území Královéhradeckého kraje. Zpětné vazby respondentů vyplývající z dotazníkového šetření tak mohou posloužit jako vodítko pro získání pohledů pedagogických pracovníků na současnou bezpečnost škol v tomto kraji či jako sdělení vykazující míru efektivitu školení ohledně krizových a bezpečnostních plánů škol nebo konkrétně ohledně tematiky ozbrojených útoků na školská zařízení, což by mohlo být prospěšné jak pro samotné vedení středních škol tohoto kraje, tak pro školitele zabývající se danou tematikou.

1 AKTIVNÍ ÚTOČNÍK

Aktivní útočníci jsou typem masových vrahů, proto je první kapitola věnována obecnému porozumění terminologie užívané v oblasti mnohonásobného vraždění. Zprvu je nutné odlišit masového vraha od ostatních mnohočetných vrahů na základě obecně stanovených kritérií. Poté se problematika již blíže zaměřuje na profilaci aktivního útočníka z pohledu různých proměnných, řeší možné příčiny nárůstu problémů a uvádí vybrané celosvětové případy.

1.1 Úvod do terminologie problematiky

V mediálním světě se setkáváme s tematikou několikanásobných vražd běžně. Zájem široké veřejnosti tento typ zločinů upoutává odjakživa ve formě knižního, seriálového či filmového zpracování. Ne ojediněle se však užívá velmi laického jazyka a dochází pak k mylnému užívání pojmů sériový a masový vrah. To je způsobeno i relativně pozdním nástupem vědeckého výzkumu tohoto fenoménu. Jak uvádí Čírtková (2009, s. 198–199), teprve v 70. letech 20. století založila FBI tzv. jednotku behaviorálních věd, jejímž primárním úkolem bylo vytvoření profilů pachatelů mnohonásobných vražd. Dospěli k tomu na základě vzrůstu neobjasněnosti vražd páchaných v nevztahových rovinách, při kterých je cílena oběť bez srozumitelného motivu. Tedy až do 80. let byly tyto zločiny nazývány souhrnně jako masové vraždy, přestože se z pohledu psychologického, behaviorálně patologického a kriminalistického jednotliví pachatelé razantně odlišují mnoha hledisky.

Masová vražda je skutek obvykle připisován jak sériovým, tak i masovým vrahům vzhledem k množství usmrcených lidí. K ujasnění jednotlivých forem mnohonásobných vražd přispělo Národní centrum pro analýzu násilných zločinů (NCAVC) dělením na: sériový vrah, masový vrah, záchvatový vrah. Zároveň však může dojít k případu, kdy z jednoho typu pachatele se za výskytu určitých okolností stane pachatel jiného druhu. V definování termínů dochází dodnes k určitým neshodám, avšak největšího respektu se dostává formulaci problému právě FBI. Současné vymezení **sériového vraha** (serial killer) zní jako spáchání dvou či více vražd jedním nebo více pachateli během odlišných událostí. (FBI, 2005, online, s. 8–9) Stále se lze dnes však setkat i s dřívějším tradičnějším pojetím sériového vraha, kterého definuje Holmes a Holmes (1998, In: Válková, Kuchta, Hulmáková, 2019, s. 471) jako pachatele, který usmrtí tři a více lidí v jednu chvíli na jednom místě. Sériové a masové vraždy se ve své podstatě v mnohém liší. **Masový vrah** (mass killer) je oficiálně z pohledu FBI (2005, online, s. 8) vymežován jako vrah čtyř nebo více obětí na jednom místě během stejné události. Avšak Drbohlav (2015, s. 19) dodává, že přestože v případě sériových vrahů byla roku 2005

definice sjednocena, u masových vrahů prozatím k totální jednotnosti interpretace nedošlo. Pro forenzní psychology je pachatel masovým vrahem již od tří obětí, a tedy logicky by to tak mělo platit i v případě činu již od dvou obětí. Na pomezí sériového a masového vraha existuje ještě třetí typ pachatele, a to **záchvatový vrah** (spree killer). Podle FBI (2005, online, s. 9) je obecnou definicí pro „vraha na vražedné vlně“ spáchání dvou a více vražd jedním či více pachateli bez tzv. „cooling off“ periody, kterou lze volně vymezit jako čas na promyšlení dalších činů či emocionální vychladnutí.

Čím se tedy jednoznačně masoví vrazi odlišují od dalších dvou typů pachatelů několikanásobných vražd? Klasický masový vrah se zpravidla nezajímá o identitu svých obětí, útočí na lidi, kteří s jeho problémy neměli co do činění, popř. udeří na členy své rodiny. Sériový vrah si naopak své oběti pečlivě vybírá a své jednání zvládá ovládat i v situacích, které již záchvatový vrah neumí zvrátit (Matoušková, 2013, s. 202–203). Zároveň rozdíl mezi masovým vrahem a vrahem na vražedné vlně spočívá v časové souslednosti událostí. K masové vraždě může dojít zcela neočekávaně jako důsledek výbušného uvolnění nakumulovaného vnitřního napětí v člověku, kdežto k „vražedné vlně“ dochází zpravidla na základě předchozích plánů a příprav pachatele, což je dokazováno většinou velkým množstvím připravených zbraní a konkrétně určených obětí (Válková a kol., 2019, s. 472).

Pro toto extrémní násilí ve formě masového vraždění se vžilo další označení „**amok**“ užívané jak v odborné literatuře, tak v médiích. V každém zdroji však může představovat cosi odlišného, jelikož význam pojmu se v průběhu historie, daných kulturách, a dokonce i ve spojení s vědeckými obory obměňoval. V médiích pracují s názvem „amokové zločiny“ volně, nejčastěji jimi míní běsnění útočníka, který ztrátou racionální kontroly nad svou osobní situací propustí svou potlačovanou agresi napovrch. Odborná veřejnost na pojem „amok“ také nahlíží z různých úhlů pohledů. Na poli **psychiatrie** byl amok původně pokládán za vražedné šílenství v důsledku převzetí významu slova z malajštiny, kde se tak označovalo nebojácné, odbrzděné, střemhlavé chování bojovníků. V průběhu let se význam slova posouval, v 30. letech 20. století došlo dokonce k jeho potlačení. Nyní je v západní psychiatrii amok klasifikován jako kulturně podmíněná porucha, která se projevuje dynamickým vývojem od náhlého, nevyprovokovaného stavu divoké agresivity až po upadání do amnézie nebo velkého vyčerpání po skončení útoku. Poprvé, kdy se tento výraz objevil v oficiálním klasifikačním systému duševních poruch, bylo v Diagnostickém a statistickém manuálu ve 4. revizi. Amok je zde zmíněn v podkapitole o kulturně podmíněných syndromech. Psychiatrie tedy pohlíží na amok jako na duševní poruchu, která vyvrcholí dokonáním činu

a většinou sebevražedným jednáním. Nejčastěji pak odborníci vysvětlují masakry pomocí psychiatrických diagnóz: disociativní poruchy, explozivní reakce, syndrom epizodické ztráty kontroly apod. S tímto pohledem na amok jako duševní poruchu však zcela nekorespondují důkazy o tom, že některé případy amokových útoků nejsou zmatené, ba naopak klidný postup pachatele svědčí o pečlivě připraveném plánu ve formě cílené agrese. Z jiného úhlu pohledu tedy můžeme amokové zločiny vnímat jako podskupinu masových vražd nebo specifický druh masových vražd. Podstatným znakem je zde ona záměrnost a připravenost vykonání útoku, přestože pachatele nemůžeme jednotně popsat v důsledku různorodosti hnacích sil a osobnostních problémů. S tímto názorem se pojí náhled **sociálních věd**, které amokové zločiny vidí jako následek rozporných reakcí probíhajících uvnitř osobnosti pachatele a přidanych negativních faktorů z vnějšího prostředí (vytěsňování na okraj společnosti, sociální pokles, ztráta sebeúcty, pocity nespravedlnosti apod.). V návaznosti na to disciplína **forenzní psychologie** zdůrazňuje, že se jedná zpravidla o homicidiálně-suicidiální agresi v rámci jednoho časového úseku a vyhraněného prostoru, kterému předchází delší dynamický vývoj motivů k vraždění. Všechny výše vyjmenované vědecké oblasti si naleznou své kritické odpůrce, bylo by třeba sjednotit poznatky do komplexního přístupu, který však není jednoduché nalézt z důvodu nedostatečně podložených údajů a přílišného množství otevřených otázek o pachatelích (Čírtková, 2008, s. 125–129).

V rámci jiné publikace Čírtková (2009, s. 146–147) popisuje, že dynamika vývoje pravého amoku se skládá ze 4 fází. V počátečním stádiu „klíčení“ se jedinec dobrovolně izoluje do ústraní, zanedbává každodenní povinnosti, transformuje své životní návyky. Dalším mezníkem je období „meditace“, kdy dochází ke změně stavu vědomí, duševního naladění a smýšlení o svém okolí v negativním slova smyslu. Uvědomovaný pocit strachu nebo vzteku v mysli signalizují brzký výbuch násilí. Vrcholnou fází je samotný „amok“, který se vyznačuje výkřiky, napadáním osob, zvířat či věcí, popř. zakládáním ohně. Toto bouřlivé destruktivní jednání většinou končí suicidiální činností nebo chvilkami zdánlivého zklidnění, po kterých původní běsnění může opět propuknout. Konečným se stává „poamokové“ stádium. Pro něj je typické, že pachatel upadá do hlubokého spánku nebo je velice dezorientovaný, často si samotné vraždění ani nevybavuje. Obecně se podle Čírtkové amokové zločiny ve společnosti objevují ve vlnách, kdy v určitém období se tyto činy neobjevují vůbec, v dalším období se vykytují relativně často. Ve vzrůstu četnosti případů může hrát roli například fenomén nápodoby (viz podkapitola 1.3). Autorka dále zdůrazňuje, že přestože se amok vyznačuje jednotným vzorcem chování, jeho motivy jsou často různorodé. Na základě toho lze amokové

jednání rozdělit podle převládajících podnětů na amok vojenského nebo privátního typu; amok sakrální (vliv víry) nebo sekulární (světské pohnutky); amok reaktivní (vliv vnějších stresorů) nebo spontánní (bez vnějších stresorů).

V českých poměrech je pojem „**aktivní útočník**“ (či „aktivní střelec“) ukotven v Terminologickém slovníku Ministerstva vnitra České republiky (2006, online), kde je celistvě vymezen jako „*nebezpečný pachatel, který zvolí použití zbraně proti jiné osobě/osobám jako nástroj k dosažení svých cílů. Obvykle jde o jednotlivce, může se ale jednat i o skupinu pachatelů. Takovýto útočník většinou nemá zábrany pro jakékoliv chování a jeho úmyslem je zabít nebo zranit co největší počet osob.*“

Mezi další označení takového pachatele patří název zkonstruovaný (především) médií „šílený střelec“, pojem pocházející z historických souvislostí „amokový útočník“ nebo v prostředí školních institucí „školní střelec“. Často tato pojmenování jsou však příliš zavádějící z důvodu různorodosti charakteristik pachatelů, proto v rámci této práce užívám převážně obecného termínu „aktivní útočník“ (popř. školní střelec v kapitole 2). Ze všeobecných zkušeností je známo, že plány těchto útočníků bývají předem připravované a realizují je v oblastech se zvýšenou koncentrací osob (nákupní centra, náměstí, společenské akce) nebo na místech spojených s jejich problémy (pracoviště, škola, úřady). Aktivní útočníci užívají k atakům různých zbraní, proto je složité tuto tematiku generalizovat a popisovat všechny útočníky jako jeden typ pachatelů. Mezi nejčastější zbraně patří poloautomatické střelné zbraně, výbušniny či nože. Ze známých případů dále víme, že průběh útoků bývá velice rychlý, nečekaný a ve většině případů končí smrtí pachatele, což znemožňuje hlubinné zkoumání pohnutek pachatele k provedení činu.

1.2 Profil pachatelů

Tematický okruh týkající se profilování aktivních útočníků se v první části zabývá obecnějším popisem pachatelů. Druhá část jej specifikuje podrobněji pomocí získaných statistik z amerických výzkumů, které pracovaly s údaji získanými předešlými útoky.

Obecná charakteristika aktivních útočníků:

Aktivní útočníky není jednoduché celistvě popsat, jelikož se tento fenomén potýká se značnou terminologickou nejednotností a rozdílnými interpretacemi masových útoků. Také z toho důvodu, že většina případů končí smrtí pachatele, nám retrospektivní přístup k profilaci útočníků poskytuje značně omezené poznatky. Abychom se tedy nepotýkali se zkreslením

výsledků, nesmíme na pachatele nahlížet jednotně jen z hlediska společného rysu usmrcení velkého množství osob. Pachatelé se totiž odlišují typem obětí, motivy ke spáchání činu, typy zbraní, místem spáchání činu, psychologickým profilem a často i vývojem jejich osobnosti. V této části se text zaměřuje na vybrané přístupy k dělení aktivních útočníků a na různé pohledy toho, co pachatele k tomuto druhu kriminálního jednání motivuje.

Až do konce 80. let minulého století byly rozdíly mezi masovými vrahy určovány pouze na základě kritérií jako motiv, místo, způsob provedení, vztah k oběti, široký psychologický background či na základě určitých vnitřních determinantů osobnosti. Se zcela novým náhledem na typologii masových vrahů přišel roku 1986 P. E. Dietz. V jeho teorii spojuje ostatní faktory s vlivem prostředí, ve kterém pachatel vraždí, a se širší specifikací jeho struktury chování (Drbohlav, 2015, s. 45–46). Roku 1994 jeho klasifikaci rozšiřují do srozumitelnější a obsáhlejší verze diferenciací masových vrahů R. a S. Holmesovi. Masové vraždy rozdělují na základě behaviorální a psychologické odlišnosti pachatelů na 10 subtypů: vrah z rodinného kruhu; vrah motivovaný ziskem; vražda motivovaná sexem; pseudo-commando; vrah ze zálohy; psychotický vrah; vrah z profesního kruhu; vrah-učedník; ideologický vrah; genocida (Hickey, 2013, In: Drbohlav, 2015, s. 46–51). Odlišnou typologii nabízí kriminologové James Alan Fox a Jack Lewin, jejichž určovacími kritérii je motivace pachatele a výběr cíle. Základní motivační faktory pro masovou vraždu představuje vztek či pomsta a z toho vyplývá následující model rozdělení masových vražd: vztek/odplata se zaměřením na konkrétní osobu; vztek/odplata se zaměřením na specifické místo; vztek/odplata difúzního typu; vztek náhodného typu; vztek vyvolaný konfliktem v rodinném prostředí; vztek vyvolaný odmítnutím; vztek vyvolaný náhlým interpersonálním konfliktem; masová vražda jako součást jiného zločinu; masová vražda jako součást války gangů; masová vražda s ideologickým motivem; masová vražda s nespecifickým motivem (Levin, Fox, 1985, In: Drbohlav, 2015, s. 52–58).

Nejsrozumitelnější a nejaktuálnější model pro lepší orientaci v klasifikaci jednotlivých subtypů masových vrahů nabízí Drbohlav (2015, s. 19) ve své knize následovně:

- masové vraždy v rodinném prostředí;
- masové útoky na školách (viz kapitola 2);
- masové vraždy na veřejných místech;
- masové sebevraždy organizované jedincem;
- teritoriální konflikty obchodních zájmů (války gangů);
- genocida – democida – politicida;
- teroristické útoky;

- specifické masové vraždy (záměrná havárie letadla).

Motivace k této extrémní podobě kriminálního jednání je ze strany pachatelů velice proměnlivá a různorodá, přesto patří mezi klíčové faktory při určování subjektivní stránky trestného činu. Analyzováním motivačních činitelů hledáme odpověď na otázku, proč se jedinec zachoval daným způsobem. Z pohledu psychologie se jedná o zkoumání motivace, která spouští trestný čin, kdežto ze strany kriminologické hledáme příčiny, které utváří trestnou činnost. Celkově se však jedná o společnou snahu odhalit specifické faktory (psychologické, sociální, pedagogické aj.), které ve výsledku dostatečně objasňují to, proč k danému kriminálnímu jednání dochází. (Čírtková, 1998, s. 76–77) Motivy vedoucí ke spáchání masové vraždy můžeme zjednodušeně podle Smolíka (2011, s. 100) kategorizovat na 2 skupiny. Motivy mající neblahý vliv na spokojenost jedince ve společnosti vyplývající ze širšího společenského zázemí nazýváme jako makrosociální, patří tam faktory sociální, politické, kulturní či ekonomické. V mikrosociální rovině je člověk ovlivňován subjektivními činiteli, které jsou utvářeny v osobních mezilidských vztazích a konfliktech. Jedná se například o hledání viníka pachatelovy nepříznivé situace.

Psychologické a kriminologické poznatky utvořily vlastní teorie a přístupy, které vycházejí ze základních principů agresivity, pomocí nichž lze částečně fenomén aktivních útočníků vysvětlit. Žádný z dále uvedených konceptů však nedokáže komplexně a univerzálně objasnit příčiny páchaní této trestné činnosti, jelikož generalizaci případů znemožňují okolnosti konkrétních případů. Limitujícím hlediskem je nedostatečné množství podobných trestných činů, dopadených a usvědčených pachatelů a rozmanitost motivačních podnětů pachatelů. Toť vše ztěžuje celkově i možnosti poskytování prevence tohoto fenoménu a predikování výskytu potenciálních útoků (Smolík, 2011, s. 100–101).

Z hlediska provedení může být aktivní útok výsledkem silného emocionálního pohnutí – afektu, nebo se může jednat o dlouhodobě připravovanou, promyšlenou akci. Obě situace nastávají však v důsledku reakce na nějakou klíčovou situaci, která řetězec následujícího chování jedince vyvolá. Podle Spurného (1996, s. 19) je tendence k agresivnímu jednání posilována například projevy verbálně či neverbálně vyjadřované provokace (výsměch, urážky, gesta), abúzem alkoholu, drog, léků apod. či pocity bezmoci nebo odepření jiné možnosti výběru.

Fenomén aktivních útočníků je považován za multifaktoriální, pouze částečně lze vysvětlit teoriemi interpretujícími jednu příčinu chování. Následující pasáž tedy zmiňuje možné náhledy různých autorů snažících se o objasnění původu pohnutek k vraždění.

V minulosti byl zvažován přístup vycházející z klinických studií zkoumající **neurofyziologické výzkumy**. Jejich poznatky implikovaly, že zdrojem razantních změn v chování člověka, které často eskaluje ve spáchání pro okolí nepochopitelného agresivního činu, mohou být mozkové dysfunkce a patologické změny způsobené chorobou či nehodou (Smolík, 2011, s. 101).

Dalším použitelným konceptem je teorie **sociálně-kognitivního učení**. Toto pojetí vychází ze základních principů socializačního procesu a tvrdí, že sociálně odchylné chování, tedy i kriminální, se učí během začleňování se člověka do společnosti společně s osvojováním si typických norem, hodnot a zvyklostí v rámci nějaké sociální skupiny. Tím pádem například i kladný postoj ke zbrání a řešení konfliktů násilným chováním je způsobem socializace. Avšak protispoločenské chování osvojené jedincem v konkrétních společenských podmínkách může být posilováno, oslabováno či zcela přetransformováno vlivem okolí. Tato tvrzení vycházejí z teorie učení od Alberta Bandury, který vyzdvihuje zejména podstatnou roli nápodoby (viz podkapitola 1.3) při utváření osobnosti jedince v socializačním procesu (Praško, 2003, s. 63–66).

Jiný náhled považuje za hlavní rizikový faktor pro vznik potenciálního pachatele **osobnost s psychopatickými rysy**. Je však důležité zmínit, že ne každý psychopat je předurčen k tomu, aby se stal aktivním útočníkem, stejně jako platí, že ne každý aktivní útočník musí být psychopat. Z tohoto důvodu je těžké posoudit a odhalit, kdo v sobě tendenci k výbušnému chování nosí. Obecně vzato platí, že se obvykle jedná o pachatele s nedostatkem soucitu a komplikovanou osobností, s vysokou úrovní inteligenčních schopností, egocentrickým nastavením a chorobnou touhou po vyniknutí či snahou změnit společnost. Takový člověk dále vykazuje známky například asociálního chování, impulzivních projevů, nedostatek schopnosti sebereflexe a prožívání pocitů viny či vlastní zodpovědnosti, jsou lehce podrážditelní a v důsledku snížené sebekontroly agresivní a bezohlední vůči svému okolí (Němec, 1993, s. 13–14, 20).

Zároveň, jak již bylo řečeno, každý jedinec je ojedinělým případem a nelze z výše zmíněných osobnostních rysů jednoznačně usuzovat, kdo je determinován k postu pachatele. Jak Němec (1993, s. 20) uvádí: „*dynamiku psychopatických reakcí je nutné zkoumat v závislosti na řadě vnějších i vnitřních podmínek. Psychopati se mohou kompenzací určitých osobnostních disproportioní celkem nenápadně uplatňovat v běžném sociálním prostředí a pouze v určitých kritických situacích dochází k jejich dekompenzací.*“

V návaznosti na tyto perspektivy Čírtková (2008, s. 129) také ve shodě s předešlými autory akcentuje velký vliv podnětů z okolí na osobnost, které mají moc spustit řetězec chování vyústějící ve vražedné běsnění. Do takového jednání tedy pachatel nespadá nahodile, tento proces reakcí obvykle odstartují problémy v některé z klíčových oblastí života. To může člověka ovlivnit do takové míry, že se začne dobrovolně či nuceně stranit ostatních a nabyde pocitů vyloučení ze sociálních vztahů. Nedostatek solidarity, podpory a uznání znejistí celistvost osobnosti. A v důsledku ztráty zájmů na morálních a sociálních normách vzrůstá pravděpodobnost náchylnosti člověka k sociálně deviantnímu chování. Ztráta sociálních kontaktů podporuje emociální lhostejnost k osudu ostatních lidských bytostí. Přerušením vazeb a povinností se v člověku probudí pocit všemohoucnosti a dojmu vymahatelnosti jeho práv prostřednictvím násilného aktu. Jedinec poté nemá zájem na urovnání konfliktů. Svě činy páchá pro ulevení si od vlastního emocionálního napětí a pro potrestání údajně odpovědných osob za jeho situaci. V konečné fázi vývoje pachatelova myšlení dochází k útoku, kdy již přesně ví, čeho se dopouští, a oběti vidí jako své terče. Čírtková mezi první příznaky narušeného vývoje řadí: nedostatek vnímavosti k blízkým osobám; ztrátu vnímání důležitosti společenských hodnot a norem; přerušování typických činností a narušení obvyklého životního stylu.

Další možné dělení tzv. „západních šílených střelců“ podle autorky Čírtkové může existovat na základě 4 oblastí vyvolávajících amokové jednání. Tato klasifikace koresponduje s již zmíněnými možnými typy členění, pouze jej více specifikuje na aktivní útočníky se střelnou zbraní a vychází z případů na americké půdě. Od klasického amoku se „šílení střelci“ odlišují v mnohém. *„Pro západní uvažování je vražedné běsnění na úkor nevinných obětí krajně cizím jevem, který nemá oporu v tradicích. Nelze ho ani dávat do souvislosti s potlačováním sebeprosazování jednotlivce a jeho osobních emocí v průběhu výchovy. O „šílených střelcích“ víme zatím velmi málo. Z pochopitelných důvodů nejsou dostupní pro seriózní psychologické zkoumání.“* (Čírtková, 2009, s. 148)

Prvním typem je „šílený střelec z frustrace“. Jak již název naznačuje, jeho hnacím motivem pro rozvoj frustrace bývají stresory z vnějšího okolí týkající se například témat jako zklamání v lásce, ztráta zaměstnání, nedostatek financí. Avšak přesto je kladen větší důraz na osobnostní faktory, které hrají roli v tom, jak situaci jedinec zvládne. Jejich osobnost bývá popisována jako pasivně agresivní, uzavřená, se sklonem k impulzivnímu jednání, s problematickou identitou a sebekontrolou a často bývají diagnostikováni s narcistickou či hraniční poruchou osobnosti. Mimo jiné mohou mít zálibu ve zbraních, problémy se socializací či sexuálně abstinovat. Je dosti možné, že při útocích frustrovaní pachatelé útočí

zprvu na rodinné příslušníky a poté až na náhodné oběti, přičemž v závěru sebevraždu spáchat mohou či nemusí. Útočníci „konající na pozadí duševní poruchy“ zpravidla plánují sami za sebe a k suicidálnímu konání u nich nedochází. Nejčastěji se vyskytující psychózy u takových jedinců jsou schizofrenie, deprese či paranoia, přičemž v některých případech byl pachatel již v odborné péči monitorován a někdy až samotný masakr upozorní na výskyt choroby. Mezi první oběti se často řadí opět členové rodiny, kteří mají být takovým činem údajně spaseni. Třetí typ Čírtková označuje za „fanatického šíleného střelce“. Ten se značně odlišuje tím, že vraždí z určitého osobního přesvědčení a zaměřuje se na velké masy lidí, ve kterých shledává dané zlo. Vyznačuje se intolerantní, nesnášenlivou osobností spíše staršího věku. Atak bývá většinou důkladně připravený a pachatelovým záměrem je po akci místo činu bezprostředně opustit. Podobné motivační činitele vykazují také „šílení střelci kultovního rázu“ propagující svérázné postoje, hodnoty a rituály, které značí o členství v určitých sektářských skupinách. Pachatelé tohoto profilu však bývají mladší, čin připravují, často se inspiroují podobnými masakry, především běžně mívají spolupachatele (Čírtková, 2009, s. 149–150).

Skupinu aktivních útočníků ve výsledku nelze popsat dle nějakých obecně platných měřítek. FBI (Sweet, 2013, online) se však přesto pokusila zpracovat článek o typických faktorech vystihujících situace jednotlivých ataků na základě převzetí poznatků od několika autorů zajímajících se o tuto problematiku. Odborná veřejnost se shodla na následujících několika charakteristikách týkajících se obecného profilu aktivních útočníků:

- Neexistuje konkrétní demografický profil aktivního útočníka.
- Mnoho aktivních útočníků vykazuje pozorovatelné rysy před útočným chování. Pokud je toto vystupování rozeznáno, může dojít k přerušení plánovaného útoku.
- Cesta k cílenému násilí se obvykle vyznačuje nevyřešenými reálnými nebo domnělými pocity křivdy a ideou násilného řešení. Toto smýšlení se však nakonec překlene od pouhých idejí k aktivnímu výzkumu, plánování a přípravě samotného útoku.
- Důkladné posouzení hrozeb obvykle vyžaduje komplexní hodnocení obávaného jedince, které zahrnuje historické, klinické a kontextuální zkoumání analýz.
- Největší šanci k rozpoznání a zadržení pachatele ještě před samotným útokem mají civilisté neboli kolemjdoucí lidé, kteří na daném místě identifikují potencionální nebezpečí.
- Vyhržující osoba je zřídka tou samou osobou představující hrozbu.

- Ochrana okolí spočívá v úspěšném hlídání obávané osoby. To zahrnuje dlouhodobou péči a spolupráci mezi příslušnými donucovacími orgány, zdravotnickými a sociálními službami.
- Přestože ne každý aktivní útočník může být ještě před útokem rozpoznán a zastaven, mnoho potencionálních pachatelů, kteří vykazují vývin násilného jednání, lze zastavit.

Drbohlav (2015, s. 17) ve své knize uvádí vybraná fakta o masových vraždách proběhlých v USA v letech 1984–2014, která byla shrnuta americkými výzkumníky (včetně FBI). Podle nich je útočník typicky mužského pohlaví. Co se týče typu užitých zbraní, 73 % aktivních útočníků používá střelnou zbraň a 82 % vrahů danou zbraň drží dokonce legálně. Z 57 % cílí útočníci na osoby jim známé a 33 % pachatelů zemře již na místě spáchání činu. Při srovnání četnosti masových útoků na prostranstvích škol a veřejných místech v letech 2010–2014 a za posledních 30 let jejich výskyt vzrostl až o 300 %. Důležitým poznatkem je to, že údajně až 97 % masových vrahů mělo již v USA dříve psychiatrický záznam, což svědčí o běžnosti přítomnosti psychopatických poruch osobnosti u pachatelů. Podstatným faktem pro tuto práci je také 34 % výskyt masových útoků na školách. Vzhledem k tomu, že tyto informace jsou již pár let staré, procento masových útoků na školách v posledních letech výrazně vzrostlo (viz podkapitola 1.3).

Statistiky o aktivních útočnících dle amerických výzkumů:

Pro lepší představu o nejtypičtějším profilech aktivních útočníků, je dobré vycházet z již proběhlých incidentů. A jelikož je prevalence útoků na americké půdě nejvyšší, mají zde odborníci nejlepší možnosti pro zpracovávání odborných prací na základě reálných poznatků. Jejich studie patří v internetovém prostředí pravděpodobně k těm nejdostupnějším a nejatraktivnějším v důsledku velkého množství statistik. Shromažďování dat bezpečnostními složkami a protiteroristickými experty o tom, kdo páchá masové vraždy, trvá dlouhá léta, proto mnoho studií bylo publikováno teprve v posledních letech, díky čemuž patří mezi nejaktuálnější zdroje. Jejich zprávy o aktivních útočnících vykazují podobné charakteristiky o vnějším chování v období několika týdnů až měsíců před samotným útokem. Toto chování může signalizovat nadcházející násilí, avšak zřídka je nahlášeno orgánům vymáhající spravedlnost, nehledě na jejich motivaci. A i když je násilný čin nahlášen, často stejně k samotnému útoku pachatele dochází.

V červnu roku 2018 publikovala FBI studii s názvem „A Study of the Pre-Attack Behaviours of Active Shooters in the United States“. Ta zkoumá incidenty 63 aktivních střelců v USA mezi lety 2000–2013 se snahou určit teoretická východiska pro identifikaci osob, které se nacházejí na scestí a směřují k smrtícímu násilí vůči ostatním. Demografická data získaná z reportů o předešlých masových vraždách v USA poukazují na to, že 94 % pachatelů byli muži. Co se týče jejich partnerských vztahů, zjistilo se, že 57 % z nich bylo v době útoku svobodných a 22 % rozvedených anebo po rozchodu (Silver a kol., 2018, online, s. 9–11). Studie publikovaná téhož roku s názvem „Active Shooters Incidents in the United States in 2016 and 2017“ zdůrazňuje, že z celkového počtu 50 případů byli dokonce všichni pachatelé v těchto letech mužského pohlaví (FBI, 2018, s. 5).

Studie od Silvera a kol. (FBI, 2018, s. 17–20) konstatuje, že profil většiny aktivních útočníků vykazuje nějakou formu nežádoucího chování. Často se dopouštějí zneužívání, obtěžování, šikanování a dalších forem násilí. FBI zjistila, že třetina (35 %) masových střelců byla v dospělosti odsouzena za trestný čin a 62 % pachatelů se v minulosti chovala hrubým, obtěžujícím a utlačujícím způsobem. Další statistiky tvrdí, že 16 % aktivních střelců bylo nějak zapojeno do intimního domácího násilí a 11 % se jich účastnilo na nebezpečném sledování jiných osob. Podle výsledků studie každý pachatel vykazuje v průměru 4,7 druhů znepokojujícího chování před jejich atakem. Mezi lidmi, kteří si pravděpodobně všimnou nějakého „nenormálního“ jednání v období před útokem, patří zejména členové rodiny, přátelé nebo spolužáci. Často jej však neohlásí příslušným orgánům.

Následující obrázek č. 1 demonstruje procentuální přítomnost alarmujícího chování u těchto pachatelů před vypuknutím samotných masakrů. Tabulka se v tomto pořadí věnuje následujícím jevům: psychické zdraví; interpersonální interakce; únik informací; kvalita myšlení a komunikace; pracovní výkon a školní výkon (v případě, že pachatelé byli zaměstnání či chodili do školy); hrozby a konflikty; zlost; fyzická agrese; kvalita spánku; hygiena a vzhled. Další sloupce znázorňují počet pachatelů, u kterých se daný faktor projevil a jejich procentuální zastoupení v rámci zkoumání.

Obrázek č. 1: Výskyt znepokojujícího chování u zkoumaných 63 pachatelů

Concerning Behavior	Number	%
Mental health	39	62
Interpersonal interactions	36	57
Leakage	35	56
Quality of thinking or communication	34	54
Work performance*	11	46
School performance**	5	42
Threats/confrontations	22	35
Anger	21	33
Physical aggression	21	33
Risk-taking	13	21
Firearm behavior	13	21
Violent media usage	12	19
Weight/eating	8	13
Drug abuse	8	13
Impulsivity	7	11
Alcohol abuse	6	10
Physical health	6	10
Other (e.g. idolizing criminals)	5	8
Sexual behavior	4	6
Quality of sleep	3	5
Hygiene/appearance	2	3

* Based on the 24 active shooters who were employed at the time of the offense

** Based on the 12 active shooters who were students at the time of the offense

Zdroj: Silver a kol., 2018, online, s. 18

Analýza z roku 2017 s rámcovým tématem „Mass Shootings in the USA 2009–2016“ dodává, že právě lidé z nejbližšího okolí se stávají pravděpodobnou cílovou skupinou útoku. V tomto období až 156 útoků vypovídalo o tom, že masoví střelci cílili na své intimní partnery nebo členy domácností ve více než v polovině (54 %) případů (Everytownresearch, 2017, online, s. 2).

Podle výsledků studie z roku 2018 plánují aktivní střelci svůj útok ze 77 % alespoň týden, což zahrnuje celou řadu úvah ohledně způsobu útoku. Do tohoto procesu patří rozhodnutí

o provedení násilného aktu, určení náhodného nebo konkrétního cíle, průzkum lokality a braní v potaz záchranné postupy a techniky ohrožených osob. Více než polovina pachatelů se během této periody dopustí úniku informací o úmyslu spáchat trestný čin prostřednictvím konverzace s jinou osobou. A podle dostupných informací se útočníci připravují na samotný útok týden a méně ve více než v polovině případů. Příprava se týká hlavně opatřování prostředků pro útok – zbraně, munice, speciální oblečení apod. (Silver a kol., 2018, online, s. 13–14).

Zpráva klasifikující aktivní střelce jako podkategorii násilných útoků za pomoci výbušnin a dopravních prostředků se nazývá „How Radicalization to Terrorism Occurs in the United States: What Research Sponsored by the National Institute of Justice Tells Us“. Výsledky zkoumání toho, zda mají masoví střelci tendenci sdílet určité rysy nehledě na jejich motivaci, souhlasí se zjištěním FBI. Text upozorňuje na fakt, že tuzemští teroristé na půdě USA často spojují osobní zášť s politickým rozhořčením. Pachatelovu hnací sílu může tedy představovat pocit nespravedlivého zacházení, diskriminace nebo cílená pomsta vůči domnělým viníkům. Někdy mohou jedince k násilnému činu donutit i jiné osoby, např. radikální online skupiny nebo nepřátelští političtí propagátoři. (Smith, 2018, online, s. 1–4)

Za další impulzy ovlivňující situační jednání útočníků se považují tzv. stresory. Podle FBI měl každý aktivní útočník v průměru až 3,6 stresorů neboli faktorů, které jim ve chvíli incidentu v životě způsobovaly stres. V obrázku č. 2 jsou stresory uvedeny v procentuálním zastoupení. Je třeba dodat, že duševní zdraví není totožné s duševním onemocněním. Pouze 25 % pachatelů bylo v době ještě před útokem diagnostikováno s duševním onemocněním. Zmíněný faktor duševního zdraví spíše poukazuje na to, že útočník zřejmě před samotným činem trpěl problémy, jako je deprese nebo úzkost. FBI shrnuje toto téma upozorněním, že neexistuje jediný varovný signál či algoritmus pro identifikování aktivního útočníka ještě před útokem. Místo toho se musí pátrat po složitém komplexu chování a interakce jedince s okolními osobami v týdnech a měsících před útokem, který by mohl identifikovat potencionálního střelce (Silver a kol., 2018, online s. 15–16).

Obrázek č. 2 zobrazuje stresory pramenící z psychického zdraví; z finanční zátěže; z pracovních podmínek; z konfliktů s přáteli/vrstevníky; z manželských problémů; z užívání nelegálních drog či alkoholu; z dalších problémů (např. pečovatelská povinnost); z konfliktů ve škole; z fyzického zranění; z konfliktů s rodiči či jinými příslušníky rodiny; ze sexuální frustrace; z kriminálních problémů; z každodenních občanských problémů; ze smrti blízké osoby. Z posledního řádku lze vyčíst, že pouze u jednoho ze zkoumaných pachatelů se neprokázal žádný stresový faktor.

Obrázek č. 2: Výskyt stresorů u zkoumaných 63 pachatelů

Stressors	Number	%
Mental health	39	62
Financial strain	31	49
Job related	22	35
Conflicts with friends/peers	18	29
Marital problems	17	27
Abuse of illicit drugs/alcohol	14	22
Other (e.g. caregiving responsibilities)	14	22
Conflict at school	14	22
Physical injury	13	21
Conflict with parents	11	18
Conflict with other family members	10	16
Sexual stress/frustration	8	13
Criminal problems	7	11
Civil problems	6	10
Death of friend/relative	4	6
None	1	2

Zdroj: Silver a kol., 2018, online, s. 16

1.3 Fenomén nápodoby a vybrané případy aktivního útočnicka

Masové střelby na veřejných místech a ve školách patří k nejhroznějším událostem, se kterými se musí svět 21. století potýkat. Některé země jsou k těmto tragickým událostem náchylnější než ostatní, příčiny mohou být nejrůznějšího charakteru. Nejčastějším ohniskem výskytu masakrů jsou Spojené státy americké, mezi další zasažené oblasti patří Evropa, Jižní Amerika a země Blízkého východu. Tato část kapitoly pojednává o zvýšení výskytu případů aktivního útočnicka při uvedení do souvislosti s fenoménem nápodoby a dále uvádí vybrané případy ze světa a našeho státu.

Velký nárůst případů lze zaznamenat především ve školním prostředí. V evropských poměrech jsme si dříve byli vědomi pouze masových útoků proběhlých na americké půdě. Během nového století se případy školních střelců projevily i zde a jsou ve své vývojové struktuře, v podobných motivech a v relativně podobném sociálním zázemím příliš obdobné aktivním útočníkům z Ameriky. Často kladená otázka tedy zní, zdali je to způsobeno rozšiřujícím se dosahem médií. Na druhou stranu je nutno podotknout, že případy masových

vrahů v Asii a Africe vykazují jiné charakteristiky především v motivech a vývoji osobnosti útočnicka.

Dosah médií je v dnešním světě tak široký, že současnou evropskou mediální scénu lze jen těžko odloučit od americké kultury, dalo by se říci, že se stala na ní závislá. Pokud se tedy větší rozsah informací o kauzách dostane do hromadných sdělovacích prostředků, média se z toho budou snažit těžit a budou tento neobvyklý příběh představovat po delší periodu, např. i v rámci období výročí těchto útoků. Nikdo nemůže vědět, jaká bude odezva veřejnosti. Pokud lidé oproti tomuto trestnému činu vyjádří silně negativní postoje, je možné, že projevy dalších násilných činů budou potlačeny. Naopak je zcela možné, že někteří jedinci nacházející se v konfliktní a stresové situaci se svými hodnotami ztotožní s faktory proběhlého vražedného činu a díky jeho mediální „glorifikaci“ v něm mohou spatřit východisko své problematické situace.

Takovému procesu shledání vzoru v činu jiného člověka se přezdívá „fenomén napodobitelů/nápodoby“ či „copycat effect“. Teorii kopírovacího efektu se zabýval americký sociolog Coleman. Definuje jej jako fenomén, který inspiruje násilný čin, resp. tragédii stejného charakteru u většího množství uživatelů médií. Základem pro tento předpoklad je domněnka, že lidé někdy přebírají informace ze sdělovacích prostředků jako přes kopírák (Coleman, 2004, In: Dubský a kol., 2006, s. 109). Za obměnu fenoménu nápodoby může být označen „Wertherův fenomén“, který byl aplikován Philipsem na případy sebevražd, které proběhly po vzoru suicidia hlavní postavy v díle Goetheho z roku 1774 (Dubský a kol., 2006, s. 109).

Statistiky z německé empirické studie (Hoffmann a kol., 2009, In: Protivínský, 2010, s. 6–9) zkoumající několik případů z let 1999 až 2006 poukazují na to, že vliv copycat efektu na německé útočnický byl nepopíratelný. V 85,7 % případech byli pachatelé fascinováni jinými útoky aktivních útočníků nebo jiných případů násilí, přičemž částečně docházelo k jejich idealizaci. Všichni pachatelé se zajímali o mediální zpravodajství o násilných činech. U 57,1 % pachatelů bylo možné dokonce vypátrat, jaký mediální vzor se konkrétně stal jejich motivem. Zároveň u tohoto podílu útočníků byl objeven nadměrně silný zájem o násilné videohry. Při porovnání stejného počtu cílených násilných deliktů vzniklých na území Německa a USA studie zjistily i přes zkoumání z pohledu odlišných věd, že studie německá a americká vykazovaly překvapivě podobné výsledky. Jejich výstupem tedy bylo, že se skutečně potýkáme s jednotným mezinárodním fenoménem. Pachatelé se očividně vzájemně ovlivňují díky mediální propojenosti dnešního světa, přičemž nejvíce užívanou platformou je internet s jeho nekonečnými možnostmi.

Na druhou stranu vysvětlení vzrůstu počtu případů aktivního útočnicka nelze učinit pouze pomocí efektu nápodoby. Fenomén může sloužit pouze jako jeden z mnoha možných motivů, které mohou pachatele ovlivnit. Srovnáme-li tedy i názory předních světových odborníků a specialistů na podobné činy, zjistíme, že se jejich výpovědi o vlivu nápodoby na aktivní útočníky v mnoha ohledech liší.

Velkou roli efektu nápodoby přikládá Garbarino (USA). Podle jeho psychologických zkušeností z rozhovorů s chlapci, kteří se dopustili násilného chování, byly známé masové útoky pro ně dobrými zdroji poznání. Mediální případy v nich vyvolávaly potřebu dosáhnout stejného druhu „společenského uznání“ a pozornosti, které obdrželi i předchozí pachatelé. Podobný názor zastává i Gorelick (USA). Říká, že přestože profil každého pachatele bude vždy něčím výjimečný, dnešní doba poskytuje pachatelům mnohem detailnější informace o tom, jak někomu ublížit, než tomu bylo v minulosti. Lze velmi jednoduše dohledat, jaký druh činu a jaká cílená skupina bude veřejnost nejvíce šokovat a v mnohém ji ovlivní. Ve Finsku je situace v současnosti také poměrně vážná. Profesorka Häkkänen-Nyholm hovoří o tom, že na každého školního střelce připadá nejméně deset možných následovníků, a proto je třeba zamyslet se nad obsahem kauz znázorňovaných v médiích. Zcela opačný názor sdílí Samenow (USA), který sice nezpochybnuje existenci fenoménu, ale pochybuje o jeho souvislosti s pácháním masových vražd. Jeho argument zní tak, že miliony lidí čtoucích o útocích jej vnímají pouze jako sdělení. A i přesto, když se člověk ocitne v pobouřené náladě a má tendence k násilí, jen tak ho nenapadne, že by mohl jednat podobným způsobem jako pachatel v medializovaném případě. Pohled z opačného koutu světa na daný fenomén poskytl profesor Nishimura (Japonsko). I tam se během posledních dvou desetiletí začaly více rozmáhat prvky americké kultury a s tím se hovoří i o vzrůstu násilí mezi mladistvými, které pramení z prezentovaného násilí v médiích. Zároveň je však zajímavé, že Japonci se s negativními emocemi, vnějším tlakem či antisociálními poruchami osobnosti dokážou vypořádat klidněji. Vysvětlení profesor hledá ve způsobu výchovy, která je orientovaná zcela jinak než u nás a je specifická odmítáním konfliktů a s tím i potlačováním emocí. V důsledku toho se funkční psychopaté uplatňují spíše v rámci řízení různých institucí (O'Toole a kol., 2014, online).

K nejnapodobovanějším, resp. nejznámějším případům aktivních útočnicků, kteří svým činem ovlivnili své následovníky, můžeme zařadit tyto osobnosti: Erick Harris a Dylan Klebold, Seung-Hui Cho, Elliot Rodgers, Charles Whitman. První tři zmínění pachatelé jsou více rozebráni v kapitole o školních masakrech. V České republice se značně napodobovanou pachatelkou stala např. Olga Hepnarová. Helfgott (2015, online, s. 59–62) dále považuje

za vlivné případy vraždy Jacka Rozparovače, Marilyn Mansonova či Zodiaca. K dalším napodobovaným událostem řadí i smyšlené příběhy, např. z těchto uměleckých děl: Kdo chytá v žitě (1951), seriál Dexter (2006–2013), film Vřískot (1996) či Matrix (1999, 2003) nebo příběhy reálné předkládané v televizním zpravodajství.

Vybrané případy aktivních útočníků:

Tato část podkapitoly poukazuje na množství probíhaných případů aktivních útočníků v USA, snaží se vybírat co nejaktuálnější případy, a tím upozornit na množství útoků i v Evropě za poslední dobu. Zaměření je zde především na útoky, které se netýkaly školních masakrů, přestože do zmiňovaných amerických statistik jsou započítány.

Nejaktuálnější případy v USA:

Z následujícího výčtu případů aktivního střelce v USA si lze utvořit obrázek o četnosti masových útoků v průběhu pouze čtyř měsíců loňského roku (Infoplease, 2020, online).

- 7. 5. 2019 Colorado – dva studenti; 1 mrtvý, 8 zraněných – zbraně rodičů přinesli do školy;
- 31. 5. 2019 Virginia – zaměstnanec města; 12 mrtvých, 4 zranění – budova veřejné práce, dříve sloužil v Národní gardě;
- 8. 6. 2019 Washington – mladistvý střelec; 5 mrtvých – indiánská rezervace Yakama;
- 28. 7. 2019 California – střelec Santino Legan (19 let); 3 mrtví, 12 zraněných – festival;
- 3. 8. 2019 Texas – střelec Patrick Crusius; 22 mrtvých, 24 zraněných – obchod Walmart, napsal manifest;
- 4. 8. 2019 Ohio – střelec Connor Betts; 9 mrtvých, 27 zraněných – idealizoval střelce z Texasu (2019).

Pro získání komplexní představy o množství útoků v USA se za rok 2018 stalo 340 případů. V roce 2019 bylo spočítáno 417 incidentů, při kterých bylo zabito 464 osob a zraněno 1705 osob. Oproti předchozím letem tento rok představoval razantní navýšení počtu případů. Ke květnu roku 2020 proběhlo doposud 101 masových střelb se 109 oběťmi a 399 zraněnými (Lopez, Sukumar, 2020, online).

Uvádět případy pouze aktivních útočníků, může být někdy ošemetné. Všechny okolnosti útoku mohou způsobit obtížnější klasifikaci vraha. Jednoduše se tak může stát, že pachatel vykazuje vzorem svého vražedného chování znaky typické pro více typů masových vrahů, anebo počtem usmrcených osob neodpovídá oficiálně stanoveným definicím (viz podkapitola 1.1). K nejčastějším nepřesnostem dochází slučováním případů masového a záchvatového vraha z důvodu jejich podobné charakteristiky nebo zaměňováním aktivního útočníka s teroristy. Typickým případem nejasnosti při zařazování pachatele do kategorie je např. případ Viktora Kalivody.

Evropské případy:

- 2010 – útok střelce na předměstí Bratislavy (Slovensko) – 7 mrtvých, 17 zraněno;
- 2011 – útok Anderse Breivika (Norsko) – zastřeleno 69 osob;
- 2015 – útok v klubu Bataclan 3 pachatelé (Francie) – zastřeleno 89 osob;
- 2016 – útok kamionem na vánoční trhy (Německo) – 12 mrtvých, 48 zraněno;
- 2017 – útočník vjel na londýnském mostě do lidí (Anglie) – 3 mrtvých, 35 zraněno (Stach, 2018, s. 16–19).
- 2020 – střelba v Rot am See (Německo) – 6 mrtvých, 2 zranění (ČT24, 2020, online)
- 2020 – střelba v Hanau (Německo) – 9 mrtvých (iDNES.cz, 2020, online)

Případy v České republice:

- 1973 Olga Hepnarová (22 let) – 8 mrtvých a 12 zraněných; psychicky narušená pachatelka najela v Praze do skupiny lidí; touha po pomstě společnosti;
- 1973 Antonín Daněk (20 let) – 3 mrtví a 12 zraněných; vojenský zběh v opilosti zaútočil na zaparkovaná auta, trafikou a vojenskou kolonu;
- 2005 Viktor Kalivoda – 3 mrtví; považoval se za pokračovatele Hepnarové;
- 2011 Jindřich Pirner (27 let) – pod vlivem alkoholu a drog postřelil 4 lidi;
- 2015 Zdeněk Kovář (63 let) – psychicky labilní pachatel zastřelil v restauraci v Uherském Brodě 8 lidí a 1 osobu zranil.
(Stach, 2018, s. 5–14)
- 2019 Ctirad Vitásek (42 let) – střelba ve Fakultní nemocnici v Ostravě, 7 mrtvých (Perdoch, 2020, online)

2 AKTIVNÍ ÚTOČNÍK VE ŠKOLSKÉM PROSTŘEDÍ

Konkrétní formou masových útoků je vraždění na školách. Na území Ameriky se jedná o jeden z neaktuálnějších a nejzávažnějších problémů 21. století. Nárůst případů je tak velký, že ojedinělý výskyt těchto událostí již nelze vyloučit ani v evropském kontextu, a to lze připisovat po vzoru předchozí kapitoly i nápodobě prostřednictvím masových médií. Školské masakry jsou citlivým tématem, otřásají celou společností vzhledem k tomu, že oběťmi se stává velice zranitelná skupina – děti a mladí dospělí jakožto studenti vysokých škol. Smutnou pravdou však je, že v USA se tyto situace nepovažují již za nic výjimečného s ohledem na prevalenci výskytu. Tato kapitola se tedy zabývá tím, čím jsou útoky na školách specifické, uvádí příklady již proběhlých případů a vzhledem do současných amerických statistik.

2.1 Charakteristika

V současnosti se nejčastěji mezi masovými vrahy vyskytují masoví střelci, které lze považovat za subfenomén. Zároveň se mění věková struktura pachatelů a místo průběhu událostí. Útoky mají tendenci se přesouvat do škol nejspíše kvůli zranitelné povaze tohoto prostředí. Tyto případy ovlivňují i obecnější charakteristiku pro popis aktivních útočníků, jelikož mladiství útočníci se od dospělých v některých rysech liší. Školní masakry byly původně jen americkou záležitostí, ale nejpozději od roku 2002 (útok na gymnázium v německém Erfurtu) můžeme říct, že jsou i záležitostí zneklidňující Evropu.

Otázka příčin školních masakrů je stále otevřená, stejně jako je otevřená obecně při řešení masových vražd. Co může být motivem ke spáchání činu, je rozebíráno v rámci první kapitoly této práce více podrobněji. Dále Čírtková (2009, s. 152) také poukazuje na fakt, že *„podle současných poznatků není amok překotný zločin, ke kterému dochází náhle a zdánlivě bez příčiny. Podle etiologického modelu se amok jeví jako konečná fáze dále probíhajícího procesu. Z tohoto pohledu je i vytváření seznamu pouze osobnostních vlastností „amoků“ na školách málo přínosné. Jde totiž jenom o jeden článek řetězce, jeden stupínek kaskády, na jejímž konci je masakr.“*

Přesto se Kohler a Kusawe (2003, s. 591–597) zaměřili na incidenty masakrů na školách a utvořili etiologický model specifikující blíže rizikové faktory, které mohou zvyšovat pravděpodobnost vzniku útoku. Mezi rizikové faktory mající silný vliv vyzdvihují především:

- biologické a genetické faktory;
- poruchy vazby v raném dětství;

- psychické poruchy a akcentovaná osobnost;
- sociální izolaci;
- kognice (kognitivní scénáře) a fantazie typu „nácvik amoku“;
- mediální vlivy a úbytek brzd tlumících agresi;
- další okolnosti podněcující agresi anebo odstraňující zábrany (tlumiče) pro agresi.

Jednotlivé faktory však mohou každou osobnost různě poznamenat. Podstatný kriminogenní význam je ale přisuzován poruchám vazby (viz kapitola 1 – Bowlby, teorie vazby). Podle Bowlbyho existují čtyři typy vazeb. U osob s tzv. jistou vazbou je amok téměř vyloučen, lidé s nějakou poruchou vazby (ambivalentně úzkostnou či nejistou vyplývající z týrání či zneužívání v dětství) jsou k tomu náchylnější. Se stylem osvojené vazby dítětem v dětství souvisí i rozvíjené charakteristiky akcentované osobnosti. Pokud dítě postrádá pozitivní zkušenosti nabyté v rámci socializace, pak jej může prvotní špatný zážitek negativně ovlivnit a může to vyústit v izolování se jedince od ostatních. Právě toto období je typické pro zrod prvních myšlenek o spáchání zločinu a následně jeho plánování. Z mnoha případů je známo, že budoucí útočníci své záměry předem okolí ohlašují, ale okolí taková sdělení nepovažuje za pravdivá nebo je bagatelizuje. Takové odezvy mohou jedince utvrdit v jeho úmyslu a dále může vyhledávat vhodné stimuly, ve kterých nalézá vzory i inspiraci. Pro přivyknutí si na myšlenku zabíjení dosti využívají počítačových her, které fungují jako trénink, čímž se zábrany pro násilné chování pouze odbrzdí. Podle známé teorie tak platí, že k násilí dochází teprve tehdy, když se v jedinci spojí sílicí agresivní tendence s klesajícími zábranami pro agresi. U většiny lidí jsou tedy silné zábrany silným komponentem pro udržení agrese pod kontrolou, přestože každý občas cítíme frustraci, vztek či pocity bezmoci. Pachatelé útoků tyto zábrany již postrádají. (Čírtková, 2009, s. 152–153)

Na profil pachatele masových útoků na školách se zaměřila i americká studie z roku 2002. Cílem odborníků bylo vytvořit pro americké ministerstvo školství statistický model četnosti výskytu vybraných jevů na základě analýzy 37 incidentů aktivního útočníka na školách proběhlých v letech 1974–2000. Přestože je studie poněkud starší, poskytuje užitečné informace o profilech pachatelů, které jsou následně dobrým východiskem pro tvorbu prevence ve školním prostředí.

Výsledky analýzy od autora Vossekuil a kol. (2004, s. 19–28, online) tedy vypovídají o následujících charakteristikách útočníků, kteří se dopustili incidentů cíleného násilí na školách:

- Účastníci se značně lišili v demografickém a osobním zázemí člověka. Až 85 % útočníků se nacházela ve věkovém rozmezí 11–21 let, z 76 % byli bílé pleti.
- Téměř 2/3 pachatelů (63 %) vyrůstaly v rodině s oběma rodiči, ať už biologickými, či nevlastními.
- U incidentů (n = 34), u kterých šlo porovnat školní úspěch jedinců ve škole, bylo zjištěno, že 41 % útočníků v době útoku mělo výborné studijní výsledky, naopak pouze 5 % jich ve škole selhávalo.
- Co se týče zpozorovaných problémů způsobených nevhodným chováním pachatelů ve škole, až 63 % z nich nevykazovalo žádné problémy spojené se školou,
- Největší skupina útočníků (41 %), u kterých byla informace dostupná, se údajně socializovala mezi svými vrstevníky běžně. Za samotáře bylo považováno 34 % pachatelů, 27 % jich bylo součástí okrajových skupin.
- 71 % útočníků si připadalo v období před útokem pronásledováno, šikanováno, vydíráno, napadáno či zraněno svým okolím.
- Přestože duševní zdraví většiny pachatelů nebylo nikdy odborně vyšetřeno, až 78 % pachatelů vykazovalo znaky sebevražedného myšlení nebo se o suicidium pokusilo.
- U 24 % útočníků hrálo roli zneužívání alkoholu nebo jiné návykové látky.
- Psychologické či psychiatrické vyšetření obdrželo 34 % útočníků a pouze 17 % jich bylo diagnostikováno s duševním onemocněním nebo poruchou chování.
- Přes polovinu (59 %) pachatelů projevovalo zájem o tematiku násilí skrze filmy, knihy, videohry, psaní si osobního deníku apod.
- 27 % pachatelů mělo v době útoku již záznam o zatčení, 31 % se dopustilo agresivního chování vůči okolí a 12 % již dříve ublížilo zvířeti nebo jej zabilo.
- 63 % útočníků mělo zkušenost s užíváním zbraní zahrnující nože, střelné zbraně a bomby. Ze 44 % útočníků již dříve projevovali patologickou fascinaci ve zbraních.
- Až v 98 % se u útočníků vyskytovaly problémy se zvládnutím ztrát a dalších obtížných situací (ztráta statusu, osobní selhání, ztráta blízké osoby).
- Z hlediska motivu pachatelů se jednalo z 61 % o pomstu, z 34 % o snahu vyřešit problém, z 27 % o sebevraždu nebo zoufalství a z 24 % o úsilí získat pozornost či uznání.
- V době útoku 81 % pachatelů pociťovalo vůči někomu křivdu a až 66 % z nich se o tom nějaké osobě svěřilo ještě před samotným incidentem. Z 93 % se informovanou

osobou stal pachatelům vrstevník (kamarád, spolužák, sourozenec), jemuž bylo alespoň naznačeno, že se stane něco špatného. Navíc v 59 % případů byl informován více než jeden člověk o plánech útoku.

- Většina (93 %) útočníků v období před útokem změnilo své chování tak, že naznačovalo potřebu pomoci, bylo zaznamenáno jejich okolím a vyvolalo v nich obavy.
- Přestože většina útočníků vykoná útok sám, až 44 % pachatelů bylo ovlivněno nebo povzbuzeno jinými jednotlivci ve spáchání činu.
- Pouze 27 % proběhlých ozbrojených útoků na školách bylo zastaveno bezpečnostními složkami státu. Většinou se jednalo o zaměstnance či studenty školy, kteří dostali útok pod kontrolu nebo se útočník zneškodnil sám.
- Zhruba polovina útoků (47 %) trvala celkem 15 minut a méně, čtvrtina (27 %) z nich skončila dokonce v rámci 5 minut.

Z poznatků získaných americkou studií vyplývá několik zásadních skutečností vystihujících masakry školních střelců. Důležité je zmínit, že neexistuje přesný profil studentů, kteří se angažovali v cíleném školním násilí. Přestože všichni účastníci této studie byli mužského pohlaví, nebyl nalezen žádný charakteristický soubor vlastností, které by vystihoval všechny pachatele či většinu z nich. Útočníci tak pocházeli z různorodých rodinných konstelací. Školní úspěch u jedinců spíše nehrál významnou roli v rozvoji patologického chování. Pachatelé se lišili v typu utvořených sociálních vztahů, které se pohybovaly v rozmezí od totální izolace po popularitu mezi svými vrstevníky. Motivy ke spáchání zločinu byly pro jedince multifaktoriální. Častá byla pro ně zkušenost s předchozím užíváním zbraní nebo přístup k nim. Ve velkém množství případů měli pachatelé sebevražedné myšlenky nebo se o suicidium pokusilo. Statistiky studie dále vypovídají o tom, že útočníci zpravidla nevykazovali změnu ve školním výkonu, přátelských vztazích, školních zájmech nebo chování ve škole v období před samotným útokem. Na druhou stranu značná část jedinců byla těmito příznaky charakteristická a jejich zpozorováním by samotnému útoku šlo potenciálně zabránit. Incidentské útoky na školách jsou tak zřídka náhlým a impulzivním činem. Většina útočníků rozvíjelo myšlenku a úmysl někomu ublížit před útokem postupně a dlouhodobě. Zpravidla takový akt aktivně plánují alespoň dva dny předem, v promyšlenějších případech třeba i více než měsíc.

2.2 Případy masakrů na školách

Masakry na školách vešly do povědomí veřejnosti zejména díky mediálně známým případům. Tato podkapitola nejprve zmiňuje největší celosvětové případy školních útoků, dále se přesouvá do evropského kontextu a českých poměrů.

Některé ze školních útoků zasáhly společnost v takovém měřítku, že si získaly zmínku v publikaci 501 katastrof, které otráslý světem (2012, s. 510–516). Patřily k nim následující tři případy:

- Nejznámější školní tragédií se stal masakr na **Columbine High School v USA** (1999). Během útoku padlo 13 obětí a 23 osob bylo raněných. Cílem dvou pachatelů bylo zabít stovky lidí a zapsat se do historie překonáním masakru v Oklahoma City. Deníkové záznamy Harrise odhalily, že útok plánovali celý rok a jejich záměrem nebylo získat slávu, ale pouze ublížit co nejvíce lidem. Eric Harris (18) byl označen posléze za psychopata a jeho komplic Dylan Klebold (17) za problémového adolescenta se sklony k sebevražednému jednání. Během útoku je zklamaly doma vyrobené bomby, a proto začali střílet ze zbraní s upilovanou hlavní, poloautomatických pušek a pistolí. Dopady masakru se v americké společnosti projevují dodnes.
- V předchozím případě shledal inspiraci útočník Seung-Hui Cho, který zaútočil roku 2007 na **Kampus Virginského polytechnického institutu a Státní univerzity v USA** (Virginia Tech) a zabil 33 lidí. Pachatelova osobnost byla charakterizována jako velice uzavřená již od dětského věku, podle výpovědí ostatních žil ve svém výplodu fantazie a hodně věcí si vymýšlel. Svými projevy agresivity v písemných pracích vzbudil pozornost profesora, který se mu pokoušel vyhledat odbornou intervenci, ale kvůli dodržování lidských práv tak nebylo škole umožněno. Samotný útok probíhající v rámci konajících se přednášek skončil během 15 minut. Cho sepsal před útokem manifest vyjadřující svou nenávist ke světu a zaslal e-mail do zpravodajství NBC.
- K prvním z tragických událostí aktivního útočníka na školách v evropském kontextu se řadí masakr na **skotské základní škole Dunblane** (1996). V rámci Velké Británie patří k jednomu z nejhorších vzhledem k cílení na děti mladšího věku. Celkově bylo 17 obětí a 12 raněných. Hamilton byl zpozorován dvěma zaměstnanci, ale přesto ho nikdo nezastavil a v tělocvičně začal střílet z poloautomatických zbraní po dětech. Pachatel se vyznačoval klinickým „komplexem pronásledovaného“ a trpěl sociálním

vyloučením. Dospělé autority jím neustále opovrhovaly, a proto se rozhodl pro odplatu ve formě útoku na jejich nejcennější osoby.

Nejsmrtelnějšími případy masové střelby na školách v USA za poslední desetiletí byly:

- 18. 5. 2018 Santa Fe High School – 10 obětí;
- 14. 2. 2018 Marjory Stoneman Douglas High School – 17 obětí;
- 1. 10. 2015 Umpqua Community College – 9 obětí;
- 24. 10. 2014 Marysville Pilchuck High School – 4 oběti;
- 7. 6. 2013 Santa Monica College – 5 obětí;
- 14. 12. 2012 Sandy Hook Elementary School – 26 obětí

(Keneally, 2019, online).

Zároveň však americké statistiky za rok 2019 napočítaly více než dvě desítky incidentů na školách spojené se školním násilím s následkem smrti, které se počtem obětí do školních masakrů spíše neřadí. Více než polovina útoků se děla v pátky a nejvíce jich proběhlo v září. Celkem bylo během těchto ataků zabito 6 lidí a zraněno 44 lidí. Analýzy také zjistily, že 57,6 % střeleb proběhlo na školách během sportovních událostí nebo po jejich skončení (Carrega, 2019, online).

Podíváme-li se na případy školních střelců v rámci evropské kriminalistiky, můžeme si všimnout, že k nárůstu útoků ve školním prostředí zde došlo především po přelomu tisíciletí, a to hlavně v Německu a Finsku:

- 2009 **škola Albertville** (Německo) – Tim Kretchmer (17 let), bývalý student, zastřelil 12 lidí a při útěku další 3 lidi;
- 2009 **útok v jeslích v Dendermonde** (Belgie) – nožem;
- 2002 **gymnázium Erfurt** (Německo) – Robert Steinhäuser (19 let), bývalý student, 16 mrtvých, nejznámější případ (Poločová, 2009, online).
- 2008 **škola v Kauhajoki** (Finsko) – student Matti Saari, 10 mrtvých, nenávisť k lidem, inspirován útokem na Columbine High School, oznámení na internetu v podobě videa;
- 2007 **škola v Tuusule** (Finsko) – student Pekka-Eric Auvinen (18 let), 8 mrtvých, oznámení na internetu v podobě videa (Poločová, 2008, online).

Českou společností otrásl útok na obchodní akademii ve **Žďáru nad Sázavou** roku 2014. Pachatelkou byla 26letá Barbora Orlová, která v ranních hodinách zaútočila nožem na studenty, z nichž 1 usmrtila a 2 zranila. Žena byla diagnostikována s paranoidní schizofrenií. Po soudním řízení byla umístěna do detenčního zařízení (Stach, 2018, online, s. 14).

Předchozí ojedinělý realizovaný útok může vzbudit dojem toho, že k útokům na našem území na školách spíše nedochází. Jenomže často se opomínají případy, které byly odhaleny ve fázi přípravy. Roku 2009 došlo k předejití plánovaného bombového útoku studentem na gymnáziu v **Novém Bydžově**. K dalším odhaleným plánům patří záměry studenta zavraždit pedagogy a studenty zapálením Masarykovy univerzity v **Brně** (2011). Po dalších dvou letech bylo předcházeno útoku školní střelby na střední odborné škole v **Praze** (2013). Na pachatelovy úmysly bylo upozorněno prostřednictvím anonymního příspěvku zveřejněného na facebookovém profilu školy, ve kterém zavražďoval své zamýšlené oběti (Policie ČR, Aktivní útočník (ozbrojený střelec), 2017, online, s. 4–6).

3 ŘEŠENÍ MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍ Z POHLEDU IZS

Rozšíření aktivních útočníků a obecně projevy jakékoli násilné činnosti ve větším rozsahu jsou celosvětovým fenoménem, proto je třeba předpokládat, že mimořádné situace tohoto typu se nevyhnou, byť ojediněle, ani České republice. Předcházení katastrofickým následkům a zbytečným ztrátám se podaří pouze těm, kteří se s předstihem na možnost vypuknutí mimořádné situace připravují a snaží se jí zároveň předcházet. Následující kapitola tedy nahlíží na incident aktivního útočníka z pohledu činnosti a strategických postupů integrovaného záchranného systému a dále poukazuje na vhodné reakce obětí útoku v daném okamžiku.

3.1 Záchranný systém amok

Záchranný systém amok je typovou činností složek IZS při zásahu na aktivního útočníka, která se skládá z určitých pokynů. „Zásady IZS jsou postaveny na principech a zkušenostech z nezbytné spolupráce a dlouholeté dělbě činností při záchraně životů nebo majetku občanů především mezi policií, hasičskými záchrannými sbory a zdravotnickou záchrannou službou, které sice nebyly přesně a podrobně zakotveny v obecně závazných právních předpisech, ale vyplývaly z kompetencí činností těchto složek a úkolů, pro které byly zřízeny a za které jsou zodpovědné. IZS – integrovaný proto, že tento systém spočívá ve sjednocení kompetentních a autonomních složek při společné činnosti.“ (Panocha, 1997, s. 11)

Specifický postup složek integrovaného záchranného systému (IZS) při mimořádné události aktivního útočníka je konkrétně charakterizován v Katalogu typových činností IZS. Při amoku se jedná o násilné útoky ozbrojenou osobou vůči jiným osobám, které vyústily zraněním nebo smrtí. Aktivní útočník se nadále zpravidla vyskytuje v ohrožené oblasti a pokračuje v páchání trestné činnosti. Při takové události mají bezpečnostní složky každá svou činnost, celkově jejich součinnost lze rozdělit do jednotlivých fází:

- a) eliminace aktivního střelce;
- b) vyžádání součinnosti složek IZS v rámci eliminace aktivního střelce;
- c) záchranné a likvidační práce (zpravidla až po eliminaci aktivního střelce);
- d) psychosociální pomoc osobám zasažených MU;
- e) předání místa zásahu orgánům činným v trestním řízení

(HSČR, 2013, online, s. 4).

Za nejdůležitější a neodkladný princip se pokládá eliminace aktivního útočnicka a z tohoto důvodu proti němu může Policie ČR použít jakýchkoli zákonných oprávnění vůči „nebezpečným pachatelům“. Dále se takový incident vyznačuje několika typickými deskripcemi. V počátku, po ohlášení útoku zpravidla na tísňovou linku, je IZS řízen na operační úrovni, než dojde k ustanovení velitele zásahu. Jako první je k eliminaci aktivního útočnicka povolána policejní hlídka ČR, která dorazí do nebezpečné zóny jako první. Policie ČR vymezení nebezpečnou oblast a zónu vnější, ve které se posléze pohybují ostatní složky IZS. V průběhu celé akce spolu všechny složky IZS spolupracují. Jedná se o jednotky zdravotnických záchranářů, jednotky požární ochrany a hlavní organizační prvek v čele s policejním velitelem tvoří státní policie. Hlavní náplní činnosti zdravotnické záchranné služby je třídění skupiny obětí na skupiny neodkladné přednemocniční péče a skupiny odsunu. Jednotky požární ochrany kromě spolupráce s ostatními složkami poskytují síly a prostředky sloužící k neutralizaci útočnicka. Nikdy není jasná délka trvání mimořádné události, proto to může být náročné na síly a prostředky bezpečnostních složek. Protože se v ohrožené oblasti často vyskytuje panika a stresové chování zasažených osob, incident bývá vyčerpávající i v poskytování psychosociální pomoci. Značnou zátěž představuje navíc zájem médií o okolnosti události. Po splnění záchranných a likvidačních prací operace IZS končí předáním místa zásahu orgánům činným v trestním řízení (HSCŘ, 2013, online, s. 5–8).

3.2 Reakce na mimořádnou událost aktivního útočnicka

Je nepravděpodobné, že se někdo z nás stane obětí incidentu aktivního útočnicka. Ale pokud se v takové situaci ocitneme, pak okamžitá a rozvážná reakce plynoucí z našich znalostí nám může zachránit život. V USA se snaží rozšířit povědomí o těchto krizových událostech pomocí nejrůznějších letáků, článků či videokurzů na internetu volně přístupných. Věnují se zejména upozorňování na společné charakteristiky velké části útoků, jak být připraven na potencionální útok a jak se zachovat při příjezdu bezpečnostních složek na ohrožené místo. V České republice se takového materiálu v poslední době vyskytuje také po jejich vzoru čím dál více, nejčastěji z rukou Policie ČR.

Strategické postupy integrovaného záchranného systému našich poměrů tedy vychází ze stejných principů jako zásady bezpečnostních složek na americké půdě, kteří publikují mnohem více dostupného materiálu informačního charakteru. Vzhledem k tomu, že při útoku aktivního útočnicka není moc času na reagování, je dobré vědět, jak se zachovat sám a co očekávat od integrovaného záchranného systému. Po příjezdu bezpečnostních složek

na místo útoku je primárním cílem zastavit útočnicka co nejdříve tak, aby zajistily bezpečí ostatních. Proto by civilisté na místě činu měli dodržovat jistá opatření pro kontakt s nasazenými jednotkami: zvednout ruce nad hlavu, na nikoho nevolat ani neutíkat vstříc záchranným složkám, aby si je jednotky nespletly s pachatelem. Podstatné je zůstat klidným, poslouchat pokyny. V kritické oblasti se dále objeví zdravotnické bezpečnostní složky, jejich účelem je rozčlenit oběti podle stupně zranění a ošetřit zprvu osoby nejvíce zraněné. Po označení místa za bezpečné převezou postižené osoby do lékařských zařízení. I po zabezpečení lokality je klíčové neopouštět místo, dokud bezpečnostní složky nesvolí, jejich úkolem je totiž identifikovat všechny svědky a oběti a vyslechnout je (Skillssoft, 2018, online).

Tento odstavec pojednává o základních principech přežití pro osoby ohrožené útokem. Existuje více způsobů, jak se lze připravit na situaci aktivního útoku. Jednak je dobré znát krizové plány institucí, kde pobýváme. Ty jsou přístupné daným zaměstnancům a poskytují informace o bezpečných místech pro úkryt, o postupech evakuace budovy a detaily pro nouzové kontakty. Dále je vhodné účastnit se taktických cvičení zprostředkovaných bezpečnostními složkami nebo vzdělávat se pomocí online kurzů na dané téma. Cílem akcí je naučit lidi rychlé reakce, rozpoznat varovné signály (střelba, výbuch), osvojit si patřičné postupy pro únik, úkryt a samotný kontakt s pachatelem. V případě útoku se propagují 3 principy jednání. Následování těchto postupů v preferovaném pořadí zaručuje větší šanci na přežití. Únik z ohroženého zařízení je klíčovým krokem. Evakuace je hlavní, i když ostatní civilisté nepodpoří tento plán a rozhodnou se zůstat. Po úniku z budovy je třeba varovat ostatní před vstupem do objektu a při kontaktu s integrovaným záchranným systémem se prokázat zvednutím rukou nad hlavu, aby nedošlo k záměně s pachatelem. Pokud je to bezpečné, dobré je vždy zavolat na celoevropskou tísňovou linku 112 pro přivolání pomoci a je-li to možné, sdělit jim informace týkající se například počtu pachatelů či typu zbraní. V případě, že únik nepřichází v úvahu, se doporučuje ukryt na co nejbezpečnějším, pro pachatele nepřístupném místě, zablokovat dveře, vypnout vyzvánění telefonu, zhasnout a zůstat potichu. Neutralizovat útočnicka fyzickým napadením je vhodné, pouze když neexistuje jiná možnost. Při ofenzívě je důležité nevyjednávat, neváhat, zavázat se svému rozhodnutí a improvizovanými zbraněmi tvrdě zaútočit. Po skončení útoku je třeba pomoci bezpečnostním složkám a ostatním lidem, vyhledat zdravotní pomoc či pomoc pro překonání psychického traumatu (Alicetraining, 2008, online).

4 MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI NA ŠKOLÁCH

Kapitola o mimořádných situacích na školách upřesňuje ukotvení problematiky ve školské legislativě a definuje několik pojmů s tím souvisejících. Zabývá se osobou pedagogického pracovníka, ve stručnosti jeho kompetencemi a povinnostmi ve vztahu k tématu řešení krizových situací na školách, mezi než ozbrojené útoky rovněž spadají. Dále je zde popsáno, jaké existují doposud možnosti ve vzdělávání pedagogických pracovníků na téma aktivních útočníků a jaké formy prevence tohoto jevu se na školách praktikují.

V České republice legislativu vztahující se k problematice mimořádných událostí a připravenosti škol představují zákony, nařízení a vyhlášky. Ke klíčovým zákonům a vyhláškám patří například:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání;
- Zákon 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů;
- Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů;
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních;
- Metodické doporučení k bezpečnosti dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních – Minimální standard bezpečnosti. (č.j.: MŠMT-1981/20151)

Termín **mimořádná situace** je vymezen Ministerstvem vnitra ČR jako „*situace vzniklá v určitém prostředí v důsledku hrozby vzniku nebo důsledku působení MU, která je řešena obvyklým způsobem složkami integrovaného záchranného systému, bezpečnostního systému, systému ochrany ekonomiky, obrany apod. a příslušnými orgány za použití jejich běžných oprávnění, postupů a na úrovni běžné spolupráce bez vyhlášení krizových stavů.*“ (Terminologický slovník krizového řízení a obrany státu, 2016, online, s. 39)

Mimořádnou událost nalezneme mimo jiné definovanou v zákoně č. 239/2000 Sb. v § 2 písm. b). Taková událost je charakterizovaná jako škodlivé působení sil a jevů vyvolaných vlivem lidí, přírody či haváriemi, které jsou životu, majetku nebo životnímu prostředí nebezpečné a je proti nim nezbytné záchrannou či likvidační činností zasáhnout. (In: Zákony pro lidi, © 2010-2020, online)

4.1 Pedagogičtí pracovníci

Vymezení role pedagogického pracovníka je pro tuto práci nezbytné vzhledem k výběru zkoumaného vzorku ve výzkumném šetření. Kdo je pedagogickým pracovníkem, definuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Podstatným znakem je pro tuto profesi přímé pedagogické působení na vzdělávaného. Jedná se především o zaměstnance právnické osoby, který vykonává činnost školy, nebo zaměstnance státu nebo ředitele školy (§ 2). V této práci tvoří cílovou skupinu z větší části učitelé středních škol, ale vzhledem k tomu, že dotazníkový průzkum byl distribuován zprvu ředitelům školy, kteří jej sami přeposílali dál, není vyloučeno, že respondenty se stali i jiní pedagogičtí pracovníci jako např. speciální pedagog, pedagog volného času, asistent pedagoga, metodik prevence pedagogicko-psychologické poradny. Z tohoto důvodu je v názvu práce užito spojení zkoumání informovanosti pedagogických pracovníků.

Avšak k předpokládané převaze profese pedagoga mezi účastníky výzkumného šetření se navazující text zaobírá tematikou spíše z pohledu samotných pedagogů. Učitelé jsou osoby, které přímo vyučují, tedy jsou v přímém kontaktu se studenty, a mají tak na ně největší vliv v rámci školského zařízení. Široké možnosti působení jim tak přikládají velký význam. Vystupování pedagogů může mít na studenty pozitivní účinky, ale naopak i negativní dopady, nejedná-li se o chování jdoucí příkladem. Pochopitelně jsou proto po pedagozích požadovány rozsáhlé profesní kompetence, které se týkají nejenom procesu vzdělávacího.

Do jádra profesního standardu učitele se řadí typicky kompetence oborově předmětová, psycho-didaktická a obecně pedagogická. Vzhledem k zaměření této práce je však důležité zmínit především kompetence netradiční, k těm Spilková řadí kompetenci diagnostickou a intervenční, sociální, psychosociální a komunikativní, manažerskou a normativní, profesně a osobnostně kultivující (2010, s. 40–41). Bez těchto schopností by pedagogické působení nemělo tak vysokou hodnotu. Dobrý učitel by měl být schopen nastolit ideální podmínky pro výchovný a vzdělávací proces, během něhož předává znalosti, motivuje a zároveň rozvíjí morální hodnoty studentů. Pro takového všestranně orientovaného profesionála je nutné neopomenout celoživotní vzdělávání a sebevzdělávání, které si dnešní doba vynucuje neustálými proměnami.

K pedagogické profesi dále patří dodržování jistých povinností Školským zákonem č. 561/2004 stanovených. Vezmeme-li v potaz pouze tematiku bezpečnosti na školách, pak je pedagogům uložena především povinnost chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování podle § 22b (c) a povinnost svým přístupem

k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj podle § 22b (d).

V mnoha případech se pedagogové stávají osobou s největším potenciálem odhalit problém v jeho počátcích. Při závažnějších incidentech jsou odpovědni za zajištění vhodné odborné péče jedincům postiženým danou událostí. Z tohoto důvodu je nezbytné pedagogické pracovníky vzdělávat v oblasti bezpečnosti na školách a poskytovat jim k přípravě vhodné metodické materiály. Nejzásadnějšími dokumenty jsou pro ně bezpečnostní a krizový plán školy. Ty obsahují postupy a možná řešení při výskytech projevů rizikového chování za účelem eliminovat či minimalizovat jejich škody. Sestavení plánů má na starost zpravidla školní metodik prevence na základě fungující školní praxe a platné legislativy.

Krizový plán určuje postupy při řešení krizových situací ve škole, které vznikly z důvodu rizikového chování žáků. Tento dokument má za cíl zajistit všem žákům i pracovníkům školy bezpečí při pobytu v objektu školy. Krizový plán tvoří část Minimálního preventivního programu a Školního řádu školy a je postaven na dvou dokumentech: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT č. j. 21291/2010–28) a Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT č. j. 21149/2016). Agrese a násilí (resp. ozbrojené útoky na školách) jsou jednou z oblastí, která pod metodická doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy spadá. Avšak tvorba krizových plánů je záležitostí jednotlivých škol, a proto není zařazení všech témat v dokumentu samozřejmostí. Pouze v případě šikany je škola povinna tento okruh do krizového plánu zařadit. Metodický pokyn MŠMT č.j. 21149/2016 dále v čl. 8 v bodě 7 sděluje, že *„škola musí mít připraven krizový plán, ve kterém bude specifikováno, jak se v situaci naplnění tohoto rizika zachová, jakou roli a možnosti řešení krizové situace má sám pedagog, jakou roli vedení školy, školní poradenské pracoviště apod. Plán rovněž zahrnuje pokyny pro zajištění bezpečí pro ohroženého pedagoga a žáky.“* Pro účelnost krizového plánu je podstatné, aby všichni zaměstnanci školy byli v jeho dodržování jednotní, jinak pozbývá svůj smysl. V ideálním případě by s tímto plánem měli být obeznámeni nejen pedagogové, ale i žáci s jejich rodiči.

4.2 Vzdělávání pedagogů v oblasti ozbrojených útoků na školách

Pedagogové se mohou v rámci školního prostředí setkat se širokou škálou hrozeb nejrůznějšího charakteru, podle kterého se určuje jejich závažnost. Odborníci krizového managementu

klasifikují potenciální hrozby v oblasti školství nejrůznějšími způsoby, je to důležité nejen pro posouzení rizika, ale i pro krizovou intervenci a další úkony krizového řízení.

Ozbrojené útoky jakožto druh školního násilí může zanechat fatální či dlouhodobé následky. Nejčastěji pod tyto útoky spadá střelba ve škole, bombové útoky či vyhrožování bombovými útoky. Pro pedagogy je podstatné vědět, jaké druhy útoků se mohou na školách stát skutečností. Vzhledem k tomu, že ve škole se nacházejí dobře dostupné civilní cíle, školy jsou snadným terčem pro teroristické útoky. Antušák takové útoky označuje za asymetrické hrozby. Školy jsou lákavým cílem, jelikož jejich napadením teroristé ovlivní veřejné mínění a mediální scénu mnohokrát silněji než útokem na cíl vojenský. Za odlišný druh útoků považuje zmíněný autor hrozby vnitřní, kam spadá i hlavní námět této práce (2009, s. 50–51).

Ze zahraničních i tuzemských případů vyplývá několik možných scénářů o profilu pachatele na školách jakožto původce vzniku vnitřní hrozby. Útoky na školách mohou být způsobeny jak studentem či zaměstnancem školy, tak osobou zvnějšku. Podle Veselé (2015, online) existují z praxe zaznamenané čtyři druhy útočníků. Prvním je dospělá osoba, která do objektu školy vnikla v době probíhajícího vyučování. Druhou možností je bývalý žák školy, který odešel z důvodu nějakého konfliktu, vyloučení či neúspěšnosti. Za třetí se může pachatelem stát současný žák nezletilý nebo těsně zletilý žák školy střední nebo základní. Ve čtvrtém případě jsou útočníky současní studenti různého typu dalšího vyššího navazujícího vzdělávání.

Z pozice pedagoga však považujeme za nejviditelnější vnitřní hrozby, které mohou mít původ v rizikovém chování žáků. Jelikož je pedagog s jedinci v každodenním kontaktu, často se stává první osobou, která má potenciál hrozbu tohoto typu zjistit. Reakce pedagoga na danou skutečnost dále ovlivní celý průběh vývoje krizové situace. Z tohoto pohledu je vzdělávání pedagogů na téma krizových situací nesmírně důležité, přestože je pro ně problematika mimořádných událostí velice náročná. Důležitost vzdělanosti pedagogických pracovníků v oblasti bezpečnostních opatření na školách umocňuje i zjištění již v druhé kapitole zmíněné studie (Vossekuil a kol., 2004, online, s. 28). Autoři poukázali na fakt, že pouze 27 % ozbrojených útoků na školách zkoumaných v rámci studie bylo zastaveno bezpečnostními složkami státu. Ve většině případů se jednalo právě o zaměstnance či studenty školy, kteří dostali útok pod kontrolu, pokud se útočník nezneškodnil vlastními silami.

Dobrou metodickou pomůckou pro obeznámení pedagogů s možnými řešeními krizových situací se pro školy stal praktický návod „Bezpečná škola aneb Co dělat, když“, ve kterém se školní násilí a ozbrojené útoky na školách probírají v kapitole třetí. Tento

dokument je přílohou Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, je zpracován velice detailně a poskytuje praktické doporučení k tomu, jak se zachovat při výskytu konkrétního rizikového chování ve školách.

MŠMT v příručce č. 14 (č. j. MSMT-1398/2015-1) odkazuje na relevantní zdroje k tématu ozbrojených útoků na školách. Patří k nim metodické příručky od Ministerstva vnitra utvořené pro učitele, např. Ochrana člověka za mimořádných událostí; Pro případ ohrožení – příručka. Na portálu Záchraného kruhu je dostupná interaktivní multimediální příručka první pomoci s názvem Bezpečnostní portál – účinný nástroj edukace první pomoci dětí a mládeže a jejich rodičů a pedagogů. Pro střední školy byla také vydaná učebnice Ochrana člověka za mimořádných událostí, která je zařazená v seznamu učebnic se schvalovací doložkou MŠMT. Ke stejnému tématu existují i nejrůznější DVD a vzdělávací deskové hry jako forma učebních pomůcek. Pro pedagogy jsou rozhodně významné i internetové zdroje Hasičského záchranného sboru ČR a Policie ČR, neboť vydávají články o základních radách a informacích, jak zajistit účinnou pomoc při mimořádných událostech a tím i bezpečí dětí. Pod záštitou MŠMT v neposlední řadě vznikl internetový bezpečnostní portál od Asociace „Záchraný kruh“. V tomto vzdělávacím, informačním, komunikačním, preventivně-výchovném a evaluačním nástroji pedagogové naleznou nejrůznější metodické pomůcky (výukové kurzy, pracovní listy) poskytované pro výuku na školách zdarma.

Samozřejmostí by mělo být vzdělávání pedagogů o bezpečnostních tématech, tedy i krizových situacích týkajících se násilí na školách v rámci pravidelných školeních sloužících k seznámení s bezpečnostním a krizovým plánem školního pracoviště. Konkrétnější podobu preventivní akce může organizovat školní metodik prevence, který může vyhodnotit nejproblematictější oblast na dané škole a na toto rizikové chování instruktáž zaměřit.

Nejspecializovanější formou vzdělávání pedagogů o fenoménu aktivních útočníků jsou především iniciativy Policie ČR. Ta vytváří vzdělávací materiály v podobě prezentací, letáčků, příruček. Signifikantní činností Policie ČR je také realizace preventivních projektů zaměřených na problematiku aktivních útočníků. V letech 2012–2013 byl realizován vzdělávací seminář pro vedení škol a samotné pedagogy s názvem „Postup při mimořádných událostech ve školách a školských zařízeních“. V semináři zazněly nejznámější případy útoků na školách, typologie pachatelů a rady k tomu, jak se v okamžiku útoku zachovat. Zaměření bylo i na prevenci v podobě vodítek vedoucích k rozpoznání potencionálního útočníka, na praktické rady a doporučení přijetí systémových a technických opatření, která by v případě incidentu snížila

možné škody a usnadnila práci složek integrovaného záchranného systému. Návazný seminář doplněný o nové poznatky se v letech 2015–2016 jmenoval „Ozbrojený útočník ve škole“. Vznikl jako reakce na prudký vzrůst zájmu pedagogů o tuto problematiku v důsledku proběhlého útoku na školu ve Žďáru nad Sázavou v roce 2014. O rok později útok v Uherském Brodě a teroristické útoky v zahraničí zvýšily i poptávku veřejnosti po informacích ke správnému postupu jednání při mimořádných událostech. Policie na tento požadavek zareagovala vytvořením preventivního videospotu „Utíkej, schovej se, bojuj!“ v rámci strategie ochrany tzv. měkkých cílů. Videospot je veřejnosti volně přístupný na portálu YouTube.cz (Beránek, Penc, 2017, online). V ojedinělejších případech Policie ČR pořádá ve spolupráci s ostatními záchrannými složkami taktická cvičení AMOK v rámci určitých objektů, jejichž cílem je prověřit spolupráci a koordinaci činností všech složek, které při takové mimořádné události zasahují.

4.3 Formy preventivních opatření k předcházení ozbrojených útoků na školách

Extrémním podobám násilí na školách nelze zcela předcházet. Nespočet varovných signálů zjevných po delší dobu před vypuknutím samotného útoku by však mohlo upoutat pozornost osob, které jsou poučeny o projevech tohoto rizikového chování a zabránit jeho pokračování. Z tohoto důvodu je důležité učinit preventivní opatření nejen ohledně fyzického zabezpečení objektů, ale i ohledně vzdělávání za účelem co největšího snížení dopadů takové události vhodným jednáním jedinců.

Druhů preventivně výchovné činnosti je velké množství. Každý subjekt se může rozhodnout pro jemu vyhovující variantu prevence. Nejjednodušeji přístupným zdrojem informací o vzniku mimořádných událostí jsou typicky média. Především internet obsahuje velké množství aktuálních zpráv o nastalých událostech, návody se zásadami chování při vzniku mimořádných událostí, nejrůznější statistiky a popis činnosti složek integrovaného záchranného systému. V rámci přípravy pedagogů mohou posloužit letáky či jiné tiskoviny poskytované na školeních o dané problematice. Důležitým zdrojem informací jsou pro pedagogy metodické materiály vytvářené jejich školním pracovištěm. A mimo jiné jim mohou posloužit i učební pomůcky utvořené pro seznamování žáků s tematikou bezpečnosti, jelikož je tento okruh součástí rámcového vzdělávacího programu.

Komplexní popis prevence ozbrojených útoků na školách poskytuje Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j. 21291/2010-28, 2010, s. 7–10) v příloze č. 14. V dokumentu je tato forma rizikového chování

popsána jako Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí. MŠMT zde vymezuje, jak vypadají jednotlivá stádia prevence a intervence v kontextu výskytu násilí na školách. K specifické primární prevenci řadí veškeré aktivity snažící se předejít výskytu rizikového chování (např. řešení konfliktů, zákaz zbraní, programy pro prevenci šikany, sebevražd, výcvik pedagogů v první pomoci). Pokud primární prevence nebyla dostatečná, je třeba provést sekundární intervenci bezprostředně po výskytu krize za účelem jejího potlačení a zmenšení dopadů (např. evakuace studentů do bezpečí). Ideální je navázat intervencí terciální, jejíž podstatou je poskytování dlouhodobé péče jedincům zasaženým krizovou situací, jelikož právě oni jsou vystaveni vyššímu riziku vyvinutí patologického chování v důsledku prožití traumatu. Informovanost o dalších stádiích prevence, které se týkají faktorů spojených s útokem, je pro pedagogy důležité znát i pro následný způsob pracování s osobami zasaženými útokem. Tyto osoby jsou specifické zvýšenou citlivostí a zranitelností, které jsou způsobené předchozím ohrožením na zdraví, či dokonce na životě, a mohou tedy vykazovat jiné způsoby chování či reakcí, které mohou pro ostatní nezasvěcené osoby působit nepochopitelně.

Druhy preventivních opatření lze rozdělit do několika oblastí po vzoru manuálu pro školy „Bezpečná škola aneb Co dělat když...“ podle toho, na jakou oblast školního prostředí cílí (Veselá, Pospíšilová, 2015, online):

Situační prevence:

- vstupy do škol zabezpečovat vrátným nebo elektronickým čipovým systémem;
- monitorovat a zapisovat totožnost vstupu cizích osob v průběhu vyučování;
- udržovat únikové východy funkční (seznámit zaměstnance i žáky);
- zabezpečit dozor při příchodu dětí do školy, aby se útočník nevmísil mezi ně;
- vytvořit evakuační plán a přesný postup školy při vyhlášení „amok alarmu“ (seznámit pouze zaměstnance);
- nácvik evakuace únikovými východy a okny v přízemí bez nutnosti sdružování, jako je tomu v případě nácviku hromadné evakuace;
- monitorovat práce žáků, ve kterých jsou projevy násilí nebo nenávisti.

Informační prevence:

- vypracovat únikový plán, seznámit s ním zaměstnance a nacvičit s nimi únik;
- poučit zaměstnance o strategiích, které vedly k zastavení útoku nebo minimalizaci následků;

- poučit děti o zákazu zbraní ve škole a sankcích, apelovat na ohlášení takové skutečnosti, pokud si jsou jí vědomi u svých spolužáků.

Sociální prevence:

- utváření školních preventivních programů, např. proti šikanování;
- školní poradenská pracoviště a existence preventivních týmů;
- řízené diskuze o extrémních podobách školního násilí.

Ze zkušeností států, které se s problematikou ozbrojených útoků na školách potýkají nejčastěji, můžeme usoudit, že každý si najde jiný způsob řešení pro vypořádání se s následky tragických událostí. Na americké půdě, kde patří tento problém mezi jeden z nejzávažnějších, se mimo jiné zaměřují ve velkém na vymýšlení nových způsobů nejen fyzického zabezpečení školních objektů, ale i samotných jedinců. K takovým vymoženostem patří např. magnetické rámy pro detekci zbraní při vstupu do objektu, idea neprůstřelných stanů, průhledných či neprůstřelných batohů. Naopak v Německu, kde se s touto problematikou také hodně potýkají, se jejich reakce ubírá spíše směrem zlepšování preventivního vzdělávání nejen pedagogických pracovníků, ale také žáků. Zároveň začali na školách využívat instalování alarmových systémů amok, které fungují na principu požárních hlásičů, které po jejich manuálním spuštění začnou automaticky hlásit již navolené nouzové oznámení.

Pokud pomineme nutnost užívání fyzických zabezpečovacích systémů, obecně můžeme říci, že úroveň praktikované prevence by se mnohem zlepšila, pokud by se jí snažil podpořit každý z nás. V rukách odborníků je vyhledávání patologických jedinců a poskytování jim pomoci (např. i zvýšením dostupnosti služeb psychoterapie a obzvlášť pedopsychiatrie). V pedagogické profesi může učitel přispět každý den prostým navazováním kontaktů se svými žáky a tím navozováním důvěry pro případ, že se u něho žáci rozhodnou hledat oporu a útočiště. K preventivnímu působení však může zároveň přispět každý z nás, nejen odborníci. Důležité je přestat stigmatizovat jedince, kteří služby psychoterapie k životu potřebují, aby se jim dostalo dané pomoci a využívání daných služeb neopomínali. V silách kdekoho je také zajímat se o osudy druhých, což může někomu poskytnout prostor ke sdílení emocí a problémů a ze zkušeností víme, že rozhovor v mnohých případech pomáhá k vyřešení osobních dilemat. Zároveň se každý může sebevzdělávat v oblasti bezpečnostních postupů ohledně konkrétních krizových situací vzhledem k dostupnosti informací na internetu. Je žádoucí praktikovat tyto postupy preventivně, nejen jako reakci na mimořádnou událost, jelikož je zde potenciál včasným zaznamenáním problému zabránění dalším projevům násilného chování.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Empirická část práce je věnována kvantitativnímu průzkumnému šetření, které bylo zaměřeno na zjištění informovanosti pedagogických pracovníků o fenoménu aktivních útočníků. Cílovou skupinou se stali pedagogičtí pracovníci působících na středních školách v Královéhradeckém kraji. Původním plánem práce bylo zkoumat informovanost pouze pedagogů, ale vzhledem k distribuování dotazníkového šetření zprvu ředitelům školy, kteří průzkum dále šířili sami v rámci školního pracoviště, není vyloučeno, že respondenty se stali i další pedagogičtí pracovníci (např. metodik prevence pedagogicko-psychologické poradny). Autorka v práci často užívá pro zjednodušení pouze pojmu pedagogové, jelikož předpokládá, že většinu zúčastněných respondentů tvoří právě učitelé.

5.1 Výzkumný problém a cíle

Pro praktickou část této práce byl určen výzkumný problém, který má následující podobu – jaká je informovanost pedagogických pracovníků v Královéhradeckém kraji o fenoménu aktivních útočníků.

Ke zodpovězení výzkumného problému bylo třeba vytvořit cíl průzkumného šetření. Cílem průzkumu je na základě dotazníkového šetření zmapovat informovanost pedagogických pracovníků o fenoménu aktivních útočníků, resp. uvést názory a poznatky pedagogů o tom, jak vnímají jev aktivních útočníků, zejm. ve školním prostředí.

Pro rozšíření cíle průzkumu se záměrem jeho detailnějšího popisu byly sepsány dílčí cíle. Jejich znění je následující:

- Dílčí cíl č. 1: Zjistit, jakým způsobem jsou pedagogové o fenoménu aktivních útočníků informováni.
- Dílčí cíl č. 2: Zjistit, zda jsou pedagogové na daných školách o fenoménu aktivních útočníků proškolení.
- Dílčí cíl č. 3: Zjistit, jakou závažnost pedagogové připisují možnosti výskytu ozbrojeného útoku na jejich škole.
- Dílčí cíl č. 4: Zjistit, jak vnímají pedagogové úroveň bezpečnostních opatření na jejich škole.
- Dílčí cíl č. 5: Zjistit, zda se pedagogové již v rámci jejich pedagogické praxe někdy setkali s krizovou situací agresivního charakteru, popř. jakým způsobem na ni byli připraveni.

- Dílčí cíl č. 6: Zjistit, jak vnímají pedagogové vlastní připravenost na mimořádnou situaci aktivního útočníka na škole.

5.2 Stanovení hypotéz

Hypotézy představují předpoklady zadavatele výzkumu o charakteru zkoumaných vztahů, které si chceme dalšími výzkumnými metodami ověřit, nebo vyvrátit. V této práci byly zdroji pro formulování hypotéz především již provedené výzkumy, dostupné statistiky a dřívější praktické zkušenosti odborníků. Znění hypotéz je rázu jak komplexního, tak jednoduchého a zároveň je lze považovat za hypotézy deskriptivní, jelikož popisují nějaký konkrétní stav zkoumaného jevu (Kozel a kol., 2011, s. 78–79).

Pro stanovení hypotéz průzkumného šetření bylo použito celkem sedm zdrojů, které jsou dále specifikovány. Na základě těchto zdrojů bylo pro účely průzkumu týkajícího se této problematiky určeno pět předpokladů v této formulaci:

- **Hypotéza č. 1:** Více než polovina pedagogů je o incidentech aktivních útočníků informovaná převážně prostřednictvím masových médií (převážně TV a internet).
- **Hypotéza č. 2:** Méně než 1/3 pedagogů se někdy zúčastnila preventivního programu či cvičení na téma aktivního útočníka z iniciativy zaměstnavatele.
- **Hypotéza č. 3:** V průměrném hodnocení pedagogové mimořádnou situaci výskytu aktivního útočníka na jejich škole za hrozbu spíše nepovažují (závažnost hrozby 2 a méně).
- **Hypotéza č. 4:** Méně než 1/3 pedagogů, kteří se někdy museli vypořádat s krizovou situací na jejich škole zahrnující nějakou podobu agresivního chování, byla na tuto skutečnost připravena z iniciativ a materiálů jejich školy.
- **Hypotéza č. 5:** Ve většině případů pedagogové spíše nejsou připraveni na mimořádnou událost typu aktivního útočníka.

Každá z hypotéz je podložena buď informacemi přebranými z odborných prací, které se zabývaly problematikou s dotazníkovým šetřením související, nebo z osobně získaných poznatků. Vlastní poznatky vychází z provedeného průzkumu v roce 2019 a z informací získaných od Policie ČR.

- **H1: Více než polovina pedagogů je o incidentech aktivních útočnicků informovaná převážně prostřednictvím masových médií (převážně TV a internet).**

První hypotéza vyplývá z vlastního předchozího zkoumání v rámci odborné studentské práce Socialia (2019) na téma informovanosti veřejnosti o aktivních útočnících. Většinu (77,5 %) respondentů tvořily osoby starší 18 let, tedy součástí zkoumaného vzorku veřejnosti mohli být potažmo i pedagogové. Výsledky tohoto průzkumu zaznamenaly, že veřejnost je o aktivních útočnících nejčastěji informovaná z 83,1 % internetem, z 71,8 % televizními zprávami, z 33,8 % z doslechu od ostatních. Zajímavým zjištěním bylo i to, že až 11,3 % celkového počtu respondentů uvedlo, že jsou jim informace o aktivních útočnících zprostředkovány pedagogy. To je i dobrým postřehem pro srovnání vlastní připravenosti pedagogů o daném tématu k poskytování informací vlastním studentům.

Můj předpoklad o tom, že pedagogové jsou v převážné míře informováni o daných útocích médií (převážně televizí a internetem), umocňuje zjištění studie s názvem Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství (2015, s. 44), vydaná Institutem pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP). Podle této studie je v televizním zpravodajství jednoznačně nejčastěji prezentovaná násilná kriminalita, která tvoří až 43% příspěvků.

- **H2: Méně než 1/3 pedagogů se někdy zúčastnila preventivního programu či cvičení na téma aktivního útočníka z iniciativy zaměstnavatele.**

Druhá hypotéza je utvořeným předpokladem na základě informací z více zdrojů. Z mého průzkumu odborné studentské práce Socialia (2019) vychází, že 14,1% zkoumané veřejnosti se někdy již zúčastnilo nějakého druhu vzdělávací akce o aktivním útočnickovi, dalších 76,1 % respondentů se nezúčastnilo, ale zájem by o to mělo. Z dotazníkového šetření Malé (2017, s. 101) lze zjistit, že obecně se pedagogové aktivně zajímají o vyhledávání bezpečnostních témat ve školním prostředí ve 40 % případů. Ze zkušeností vrchního komisaře Mgr. Jaromíra Kverka (online, 1. 4. 2020) z Krajského ředitelství Policie Královéhradeckého kraje prý dochází ke školení pedagogů zejména na základě objednávky školy. To znamená, že v období po nějakém incidentu aktivního útočníka zájem škol o preventivní programy na nějakou dobu vzroste (např. po útoku ve Žďáru nad Sázavou, Uherském Brodě, Ostravě), avšak v současné době je proškolení pedagogů v našem kraji ojedinělou záležitostí, zpravidla jednou do měsíce. Dále i Ministerstvo vnitra v Koncepti ochrany měkkých cílů pro rok 2017– 2020 (2017, s. 26–27) si kladlo za cíl vytvořit sérii vzdělávacích kurzů realizovaných

minimálně dvakrát ročně jak pro pracovníky bezpečnostních institucí, tak pro odbornou veřejnost. Z toho vyplývá, že zdrojů pro preventivní programy v oblasti problematiky aktivních útočníků by mělo existovat dostatek, záleží však pouze na postavení vlastní osoby pedagogů a také zřizovatelů škol k tematice, přičemž roli může hrát mnoho proměnných, např. časové možnosti, finance, zájem o bezpečnost.

- **H3: V průměrném hodnocení pedagogové mimořádnou situaci výskytu aktivního útočníka na jejich škole za hrozbu spíše nepovažují (závažnost hrozby 2 a méně).**

Třetí hypotéza vyplývá především z práce Přípravenost na krizové situace ve škole z pohledu pedagoga (Malá, 2017, s. 79–80). Autorka došla ke zjištění, že respondenti utvořili průměrné skóre míry rizikovitosti hrozby ozbrojeného útočníka pro jejich školu v hodnocení se závažností 2,1 na hodnotící škále od 0 po 5 (nejzávažnější). V případě hodnocení hrozby vniknutí cizí osoby do školy vyšlo průměrné hodnocení závažnosti hrozby 2,5.

S rizikovostí hrozby na škole se pojí vnímání pedagogů míry bezpečnosti školních objektů. Pro hodnocení bezpečnosti českých škol je významným zdrojem informací průběžný výzkum České školní inspekce (ČSI) v letech 2014–2016. ČSI celkem uznala v 90 % škol současně používaná opatření proti vstupu a pohybu cizích osob ve škole jako skutečně účinná. Střední školy tvořili 68,8 % z výzkumného vzorku škol v ČR. Na základě průzkumu Malé (2017, s. 44) však bylo zjištěno, že pouze 9,1 % respondentů je spokojeno se zajištěním bezpečnosti ve svém zařízení. 90,4 % pedagogů by stále uvítalo podporu především v oblasti stanovení jasného bezpečnostního standardu pro školy a školská zařízení, zavedení nebo inovaci technologií a bezpečnostních systémů, vyšší podporu ze strany zřizovatele a posílení v personální oblasti.

- **H4: Méně než 1/3 pedagogů, kteří se někdy museli vypořádat s krizovou situací na jejich škole zahrnující nějakou podobu agresivního chování, byla na tuto skutečnost připravena z iniciativ a materiálů jejich školy.**

Čtvrtá hypotéza vychází opět z výsledků průzkumu Malé (2017, s. 77–78) o zjišťování připravenosti pedagogů na krizové situace jakožto širěji pojatého problému, který zahrnuje i agresivní chování na školách. Podle jejich výsledků až 69 % pedagogů během své pedagogické praxe již musela intervenovat v krizové situaci jakéhokoli typu na jejich škole. Z tohoto zastoupení se 35 % pedagogů na krizovou situaci připravovala vlastním vyhledáváním informací, 26 % jich mělo zkušenost díky předchozí zkušenosti během pedagogické praxe,

pouze 27 % znalo postup pro intervenci z bezpečnostního či krizového plánu školy, dalších 7 % ze studií na VŠ a v 5 % pedagogům postup nebyl zcela znám.

K obsahu tématu „agrese na školách“ v krizových plánech škol se vyjadřuje i Tematická zpráva Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách (2016, s. 30). Na středních školách je toto téma obsaženo v 58,1 % v krizovém plánu, který je zároveň součástí metodického plánu pro prevenci, v 22,5 % je v krizovém plánu samostatně a v 19,4 % není krizový plán pro agresi ve škole vůbec vytvořen.

- **H5: Ve většině případů pedagogové spíše nejsou připraveni na mimořádnou událost typu aktivního útočníka.**

Poslední hypotéza je inspirována e-mailovou korespondencí s Mgr. Jaromírem Kverkem, vrchním komisařem Krajského ředitelství Policie Královéhradeckého kraje, který se tematikou aktivních útočníků zabývá ve vztahu k výcviku metodiky a taktiky policistů a zároveň poskytuje i školení pedagogům. V e-mailu z 1. 4. 2020 odpovídá na můj dotaz o jeho názoru na připravenost pedagogů na mimořádnou situaci aktivního útočníka. Jeho názor je takový, že pedagogové na tuto situaci nejsou připraveni a nikdy ani nebyli. Mimořádná situace tohoto typu je ojedinělá a zcela se liší od „modelu“ pravidel aplikovatelných na mimořádné situace odlišného charakteru (např. požár, chemická havárie), která v případě aktivního útočníka v žádném případě aplikovat nelze. Zároveň také zastává takový pohled, že pedagogové jsou o této problematice informováni z médií, pouze pokud nějaká taková situace ve světě nastane. Proto záleží na každém pedagogovi, jak se k dané problematice postaví. Spíše ale o jejich sebevzdělávání pochybuje, jelikož je běžné zastávat názor, že „nám se to nemůže stát“. Dále přesto apeluje na odpovědnost pedagogů za bezpečí studentů a za vlastní znalost doporučených postupů jednání v případě krizových situací.

5.3 Sběr dat a výzkumný vzorek

Kvantitativně zaměřený průzkum byl zrealizován pomocí dotazníku, který byl jako metoda zvolen z důvodu charakteru utvořeného výzkumného problému. Anonymní dotazník byl distribuován elektronickou podobou pro větší pravděpodobnost dosahu většího počtu respondentů. Původním záměrem však bylo získat větší návratnost dotazníků od respondentů osobní návštěvou pedagogů na školách. Vzhledem k výjimečné situaci vypuknutí pandemie Covid-19 i na našem území a následnému uzavření škol musel být postup sběru dat od respondentů pozměněn. Dotazníkové šetření probíhalo v dubnu 2020.

Dotazník byl rozeslán elektronickou formou ředitelům většině středních škol nacházejících se na území Královéhradeckého kraje. Pouze se svolením vedení škol byl dále poskytnut pedagogům k vyplnění. Tento způsob razantně ovlivnil návratnost dotazníků.

Dotazníkový průzkum se skládal z více částí. Součástí rozeslané e-mailové zprávy bylo pozdravení, prosba o vyplnění, zdůvodnění účelu dotazníku a poděkování o vyplnění. Samotný dotazník v první části obsahoval vysvětlení zkoumaného jevu pro porozumění respondentů a úvodní otázky pro získání lepší charakteristiky zkoumaného vzorku řešitelů. Druhá část se již zaměřovala na otazníkové položky důležité pro výzkum.

Důvodem výběru cílové skupiny pedagogů byla na našem území nedostatečná zmapovanost jejich informovanosti o fenoménu aktivních útočníků, resp. v rámci školního prostředí spíše „školních střelců“. Vzhledem k tomu, že na americké půdě v poslední době počet těchto případů roste, není možné vyloučit výskyt nápodoby incidentů i na domácí půdě. Zaměření na střední školy v Královéhradeckém kraji bylo zvoleno kvůli jednoduššímu získání přehledu o aktuální situaci a možné generalizaci situace týkající se specifického typu škol.

Dotazníkové šetření se skládalo celkově z 18 otázek. Byly použity otázky otevřené, uzavřené i polouzavřené, v některých případech bylo umožněno zvolit více odpovědí najednou. Specifickou se stala otázka č. 7, která byla seřazovacího charakteru, a odpovědi na otázku č. 11 byly formovány pomocí čísla vytvořené Likertovy škály.

Výsledky průzkumného šetření charakterizují výzkumný vzorek následovně:

Výzkumného šetření se účastnilo celkem 84 respondentů. Výsledná návratnost dotazníku činila 35 %, což je podíl pouze započítaných osob, které dotazník otevřely a zároveň celý vyplnily. Vzhledem k tomu, že byl dotazník rozeslán pedagogickým pracovníkům skrze ředitele škol, není možné uvést celkový počet skutečně distribuovaných odkazů na vyplnění dotazníkového šetření.

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
žena	44	52 %
muž	40	48 %
Celkem	84	

V průzkumném šetření bylo pohlaví respondentů zastoupeno téměř stejnou měrou. Ženy tvořily 52 % zkoumaného vzorku a muži se na něm podíleli z 48 %.

Tabulka č. 2: Věkové rozmezí respondentů

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
30 let a méně	6	7 %
31–40 let	13	15 %
41–50 let	17	20 %
51 let a více	48	57 %

Z této tabulky lze vyčíst, že více než polovina (57 %) respondentů byla starší 51 let. 20 % dotazovaných se nacházela ve věkovém rozmezí 41–50 let, 15 % dotazovaných ve věku 31–40 let a pouze 7 % jich bylo mladších 30 let.

Tabulka č. 3: Délka pedagogické praxe respondentů

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
5 let a méně	12	14 %
6–10 let	10	12 %
11–20 let	22	26 %
21 let a více	40	48 %

Průzkumného šetření se zúčastnilo nejvíce (48 %) respondentů s pedagogickou praxí trvající více než 21 let. Pedagogickou praxi v délce 11–20 let vykázalo 26 % dotázaných, v délce 6–10 let 12 % dotázaných a méně než 5 let mělo zkušenost s pedagogickou praxí 14 % respondentů.

5.4 Výsledky výzkumného šetření

Výsledky dotazníkového průzkumu jsou zaznamenány v tabulkách a dále jsou doplněné o komentář. V další části práce jsou interpretovány společně s hypotézami.

- **Otázka č. 4:** Z jakého zdroje získáváte nejvíce informací o útocích aktivního útočníka?

Tabulka č. 4: Zdroj informovanosti respondentů o útocích aktivního útočnicka

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
o tomto jevu nejsem dostatečně informován/a	8	10 %
televizní zprávy	52	62 %
rádiové vysílání	12	14 %
internet	49	58 %
z doslechu od ostatních	8	10 %
školení ohledně bezpečnostních či krizových plánů pracoviště	34	40 %
jiným způsobem	7	8 %

Na otázku č. 4, která se tázala na zdroj informovanosti o aktivních útočnicích, bylo možno vybrat více odpovědí. Respondenti nejčastěji odpovídali, že sledují televizní zprávy (62 %) a internetové zdroje (58 %). Poměrně dobrou informovanost (40 %) zprostředkovávají i školení na pracovišti ohledně bezpečnostních a krizových plánů. Obdivuhodné bylo i to, že 10 % tázaných si bylo schopno přiznat, že o tomto jevu není dostatečně informováno. Mezi další zdroje informovanosti byly uváděny: porady ředitelů SŠ, zkušenosti z práce u policie, Krav Maga, školení DVPP pro pedagogické pracovníky a další typy školení na dané téma od Policie ČR.

- **Otázka č. 5:** Vybavíte si nějaký konkrétní příklad události aktivního útočnicka kdekoli na světě v současnosti či minulosti? Pokud ano, prosím uveďte, o jakou událost se jedná.

Tabulka č. 5: Znalost respondentů konkrétních případů aktivních útočníků

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
nevzpomenou si	24	29 %
ano, vybavuje se mi příklad	60	71 %

Otázka č. 5 byla utvořena s cílem ověření konkrétních znalostí o případech aktivních útočníků. 71 % respondentů bylo schopno se nějakým způsobem slovně k otázce vyjádřit. Některé odpovědi vykazovaly velkou obezřetnost pedagogů s tématem, některé byly naopak příliš obecně popsány k pochopení, o jakou událost se jedná.

K nejčastěji uváděným útokům patřil masakr na střední škole Columbine (USA) a útok Anderse Breivika (Norsko). K zmiňovaným patřil i incident v Christchurch (Nový Zéland) či francouzské útoky – na redakci časopisu Charlie Hebdo, na hudební klub Bataclan, ve městě Nice. Mezi méně detailnější response se zařadily útoky především na půdě americké, německé,

španělské a anglické. Co se týče tuzemských útoků, respondenti ve velkém odkazovali na školní útok ve Žďáru nad Sázavou, útok v restauraci v Uherském Brodě a v ostravské nemocnici. Pod ojedinělé a zároveň překvapující odpovědi spadaly případy masových vražd Mansona (USA), Hepnarové (ČR), ale i Hitlera (Německo), Stalina (Rusko), dále vražda novináře J. Kuciaka a jeho snoubenky (Slovensko). Někteří za útoky aktivního útočnicka považují i teroristické útoky 11. 9. 2001 (USA), atentát na J. F. Kennedyho (USA), útok na moskevské divadlo Na Dubrovce (Rusko) a další útoky islámských radikálů.

- **Otázka č. 6:** Zúčastnil/a jste se někdy preventivního školení či cvičení o problematice aktivních útočníků?

Tabulka č. 6: Účast respondentů na preventivním školení či cvičení o aktivních útočnících

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ano, prostřednictvím zaměstnavatele	44	52 %
ano, z vlastní iniciativy	5	6 %
ne	35	42 %

Tato otázka zkoumala podíl respondentů, kteří byli nějakým způsobem proškoleni v oblasti ozbrojených útoků. Z odpovědí vyplývá, že 58 % respondentů takovou zkušenost má, a to především díky iniciativě zaměstnavatele.

- **Otázka č. 7:** Jak si myslíte, že byste zareagoval/a v případě vypuknutí ozbrojeného útoku na Vaši škole? Seřad'te úkony podle pořadí důležitosti, jakou jim sám/sama přisuzujete.

Tabulka č. 7: Testování přepokládaných reakcí respondentů na událost ozbrojeného útoku

Odpovědi	Skóre	Pořadí
zaútočit na aktivního útočnicka	93	3
utéct z objektu	215	1
schovat se	186	2

Podle tabulky č. 7 si lze utvořit představu o tom, jak by se respondenti rozhodovali podle svého logického úsudku v krizové situaci pod útokem aktivního útočnicka. K testování posloužila otázka seřazovací, jejímž smyslem je seřadit dané hodnoty podle míry přikládané důležitosti konkrétním akcím. Pro vyhodnocení bylo portálem Click4Survey.cz využito průměrného pořadí odpovědí a zároveň vypočítání četnosti (skóre) jednotlivých pořadí pro každou hodnotu. Nejčtenější zaznamenaný postup v šetření podle respondentů vypadá

takto: prioritou by bylo utéct z objektu, pokud by to nebylo možné, pak by se schovali, kdyby nebylo možné provést předchozí eventuality, pak by zaútočili na pachatele.

- **Otázka č. 8:** Slyšel/a jste někdy o policií doporučené „taktice USB“ aplikovatelné v případě vypuknutí incidentu aktivního útočníka?

Tabulka č. 8: Zkoumání povědomí respondentů o „taktice USB“

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ano	31	37 %
ne	53	63 %

Tato otázka také zkoumala dosavadní znalosti respondentů, konkrétně o „taktice „USB“, která bývá zmiňována v rámci školení Policie ČR o aktivních útočnících. Pouze ve 37 % případech bylo zaznamenáno, že respondenti o této taktice někdy slyšeli.

- **Otázka č. 9:** Jste podle Vašeho názoru připraven/a jednat v případě mimořádné situace aktivního útočníka na Vaší škole?

Tabulka č. 9: Zjišťování názorů respondentů na jejich vlastní pocit připravenosti na událost aktivního útočníka

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ano, jsem	18	21 %
nejsem si jistý/á	51	61 %
ne, nejsem	15	18 %

Z tabulky č. 9 lze vyčíst, že pětina respondentů (21 %) vnímá svou připravenost na potenciální útok aktivního útočníka jako dostatečnou. Zbytek dotázaných si svými znalostmi v dané problematice není sebejistý nebo zcela uznává, že jejich připravenost je nedostačující.

- **Otázka č. 10:** Jak byste ohodnotil/a úroveň bezpečnostních opatření na Vaší škole?

Tabulka č. 10: Zjišťování názorů respondentů na úroveň bezpečnostních opatření na školách

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
vysoké	15	18 %
dostačující	54	64 %
mírně podprůměrné	13	15 %
nevyhovující	2	2 %

Postoje respondentů k úrovni bezpečnostních opatření na školách jsou až v 82 % případů podle tabulky č. 10 vyhovující. Za mírně podprůměrná jej označilo 15 % dotázaných a za nevyhovující 2 % dotázaných.

- **Otázka č. 11:** V jaké oblasti zabezpečení školy byste navrhoval/a zlepšení?

Tato otázka navazovala na předchozí otázku č. 10. Jelikož byla nepovinná, bylo zde zaznamenáno celkem 56 odpovědí. Zpětné vazby respondentů byly různorodé. Patřily k nim i názory, že bezpečnost je dostatečná nebo že se nelze bránit vůbec. K nejčastěji zmiňovaným návrhům ke zlepšení bezpečnosti na jejich školách patřily tyto komentáře: kamerový systém, elektronické čipy pro identifikaci při vstupu, kontrola vstupu cizích osob do školy, zaměstnat vrátného, nácvik situací a poučení pedagogů o podobné situaci, řešit přístup veřejnosti do školní jídelny. Mezi další návrhy bylo uvedeno: zlepšit bezpečnostní signalizaci, školní rozhlas, zabezpečení oken v suterénu, ochranu odloučených pracovišť, zpracovat jednotný postup o tom, jak se v situaci ozbrojeného útoku zachovat, a zlepšit možnosti úniku, jelikož je vše zamčené (např. i v případě výpadku elektrického proudu).

- **Otázka č. 12:** S ohledem na úroveň bezpečnostních opatření na Vaší škole, jak vysoké riziko výskytu přisuzujete následujícím jevům? Ohodnoťte: 0 – nepovažuji za hrozbu, 5 – vážná hrozba pro školu

Tabulka č. 11: Ohodnocení míry rizika ozbrojeného útoku a vniknutí cizí osoby v rámci objektu školy z pohledu respondentů

Rizikové jevy	0	1	2	3	4	5
ozbrojený útok ve škole studentem	10 %	42 %	24 %	17 %	1 %	7 %
vniknutí cizí osoby do školy	4 %	32 %	30 %	20 %	6 %	8 %

V tabulce č. 11 je zaznamenáno vnímání pedagogů míry rizika výskytu 2 jevů: ozbrojeného útoku ve škole studentem a vniknutí cizí osoby do školy. Z odpovědí lze usoudit, že o něco větší pravděpodobnost dění přisuzují respondenti přístupu cizí osoby do školního objektu než samotnému ozbrojenému útoku studentem ve škole. Ozbrojený útok může být však proveden osobou zvnějšku, proto spolu tyto jevy souvisí. Zároveň však víra dotazovaných spíše v nepravděpodobnost výskytu těchto jevů může souviset se spokojeností se současnými bezpečnostními opatřeními školských zařízení.

- **Otázka č. 13:** Ocitl/a jste se osobně během své pedagogické praxe v situaci, ve které jste musel/a zasáhnout kvůli agresivnímu chování studentů, popř. jiných osob v rámci školy?

Tabulka č. 12: Zjišťování osobních zkušeností respondentů s agresivním chování ve školách

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ano	44	52 %
ne	40	48 %

Odpovědi na otázku č. 13 vypovídají o tom, že polovina respondentů (52 %) se během své pedagogické praxe ocitla v situaci agresivního charakteru, která vyžadovala jejich zásah.

- **Otázka č. 14:** Pokud jste v předchozí otázce zaškrtl/a ano, byl/a jste profesně vybaven/a k řešení této situace? Vyberte, které zdroje Vás na situaci nejvíce připravily.

Tabulka č. 13: Zdroje připravenosti respondentů na zvládnutí výskytu agrese na školách

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ne, byla to nevídaná situace, postup mi nebyl znám	8	19 %
ano, ze studia na VŠ	3	7 %
ano, z materiálů od zaměstnavatele (situace či postup jsou součástí bezpečnostního/krizového plánu školy)	7	16 %
ano, díky účasti na preventivní akci (např. od metodika prevence, od Policie ČR)	11	26 %
ano, postup mi byl znám díky sebevzdělávání	17	40 %
ano, postup mi byl znám díky předchozí zkušenosti ze školní praxe	17	40 %

Na tuto otázku odpovědělo jenom 43 respondentů vzhledem k tomu, že její návaznost závisela na druhu zvolené odpovědi v otázce č. 13. Zároveň bylo možné zvolit více možných odpovědí. Průzkum zjistil, že na zvládnutí výskytu agrese na školách nebylo připraveno 19 % dotázaných. Z vlastní iniciativy vzdělávat se v dané oblasti bylo na tuto situaci připraveno až 40 % respondentů. Dalších 40 % vědělo, jak se zachovat díky již získané předešlé zkušenosti s takovým incidentem. Preventivní akce pořádané na téma agrese posloužily dotazovaným v 26 % případů, materiály od zaměstnanců byly užitečné jen v 16 % případů a zkušenosti nabyté při vysokoškolském studiu jen v 7 %.

- **Otázka č. 15:** Myslíte si, že máte dostatečné znalosti o problematice aktivních útočníků k tomu, abyste je mohl/a zprostředkovat Vaším studentům?

Tabulka č. 14: Hodnocení respondentů vlastní schopnosti zprostředkovat informace o aktivních útočnících jejich studentům

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ano	6	7 %
spíše ano	34	40 %
spíše ne	32	38 %
ne	12	14 %

Otázka č. 15 opět testovala mínění respondentů o jejich rozsahu obeznámení s tématem aktivních útočníků a jejich schopnost předat tyto informace studentům. Z odpovědí dotazníků vyplývá, že až 52 % dotázaných je schopno přiznat nedostatek osvojených vědomostí k dané problematice za účelem předání informací studentům.

- **Otázka č. 16:** Setkal/a jste se někdy ve Vaší pedagogické praxi se studentem, který by byl dle Vašeho názoru ozbrojený útok ve škole schopen provést?

Tabulka č. 15: Zjišťování názorů respondentů o jejich schopnosti rozpoznat rizikové projevy chování u studentů

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ano	32	38 %
ne	52	62 %

V dotazníkovém šetření více než třetina (38 %) respondentů uvedla, že se ve své pedagogické praxi setkala se studentem, který v nich svými projevy chování evokoval pocit, že by byl schopen se extrémního násilí na škole dopustit.

- **Otázka č. 17:** Jaké projevy chování považujete u studentů za tak závažné, že by Vás přiměly jednat a vyrozumět o situaci policii?

U otázky č. 17 měli respondenti dosti podobné odpovědi, což vyplývá z podstaty řešeného problému. K nejčastějším situacím, ve kterých by se tázaní rozhodli o vyrozumění policie, patřily následující okolnosti. Největší četnost představovalo držení zbraní; fyzická agrese vůči studentům či učitelům; chování pod vlivem drog či držení drog; verbální výhrůžky o útoku; trestná činnost jakéhokoli typu. K dalším odpovědím patřily zejména výhrůžky přes sociální síť; šikana; déle trvající odklon od jejich standardu chování; sebepoškození. Některé komentáře respondentů byly specifitějšího rázu oproti ostatním, jednalo se o:

- prezentaci koránu,
- spojení užívání drog s veřejným zájmem o zbraně a násilí,

- šikanování učitele pomocí sociálních sítí (natáčení a publikování na internet),
  - sadistická videa, kde je student v hlavní roli a chlubí se tím ostatním nebo ostatním ubližuje či vyhrožuje zbraní,
  - při získání informací od spolužáka o netypickém chování jedince na sociálních sítích,
  - pouze v případě několika událostí najednou (problémy doma, sociální odcizení, zdravotní stav apod.).
- **Otázka č. 18:** Je tematika ozbrojených útoků v rámci školního prostředí na Vaší škole diskutovaným tématem?

Tabulka č. 16: Zjišťování míry probírání tématu ozbrojených útoků ve školském prostředí

Odpovědi	Počet responzí	Podíl
ne, aktivní útočníci jsou velmi okrajovou záležitostí	37	44 %
ano, v rámci bezpečnostního a krizového plánu	30	36 %
ano, tímto tématem se zabývá školní metodik prevence	23	27 %
ano, neformálně mezi kolegy rozebíráme téma bezpečnosti	12	14 %
jiným způsobem	0	0 %

Tabulka č. 16 zobrazuje šíři diskuze o ozbrojených útocích, které probíhají mezi pedagogickým kolektivem. 44 % respondentů uvedlo, že toto téma je velice okrajové. Zbývající odpovědi naznačují, že je problematika v 36 % součástí bezpečnostního a krizového plánu škol, v 27 % jej má na starost školní metodik prevence a ve 14 % případů jej pedagogové probírají alespoň neformálně mezi sebou.

- **Otázka č. 19:** Zde je prostor pro vyjádření Vašich myšlenek pro aktuální formu preventivního programu o problematice aktivních útočnicích na Vaší škole, popř. jak byste si ji ideálně představovali.

Poslední položka dotazníkového šetření byla poskytnuta respondentům k vyjádření vlastních myšlenek o aktuální formě preventivního programu probíhajícího na jejich škole ohledně problematiky aktivních útočniců, popřípadě jak by si jej ideálně představovali. Otázka byla dobrovolná, celkem bylo zaznamenáno 30 odpovědí. Následují některé z odezev respondentů, které mají výpovědní hodnotu k současné situaci pohledu pedagogů na dané téma. Jak můžeme vidět, každý účastník šetření smýšlí o tematice školních útoků ze zcela rozdílných úhlů pohledu:

- „Nevím, od toho jsou odborníci, já jsem učitelka.“
- „Nebrat medikované nebo závislé.“
- „Zařadit praktický nácvik situací, ne jen přednášky.“
- „Alespoň na začátku školního roku seznámit žáky s postupem, jak se mají chovat při takovémto útoku. (pokud se tak neděje ve třídnických hodinách).“
- „Nutnost pravidelného proškolení učitelů, aby byli připraveni zvládnout případné agresory“
- „Preventivní program pro vyučující a žáky, jak se v takovéto situaci chovat.“
- „Za zásadní považuji technicky zajistit objekty škol – u vzdělávacích institucí s několika budovami jde o investice vysokých statisíců až milionů Kč. Cílená podpora zřizovatele je nutností.“
- „Neočekáváme útok, přestože se s ním ve směrnici počítá. Sdělovat příliš mnoho informací dětem není na místě, protože když se věci probírají, může to někoho přivést na myšlenku to zrealizovat. Byla bych hodně opatrná. Vadí mi i medializace v tisku.“
- „Myslím si, že je ideální, aby se ČR odtrhla od EU, zavřely se hranice, a tím pádem se i omezila možnost vstupu na naše území. V ČR terorismus a aktivní útočníci jsou velmi okrajovou záležitostí, ale pokud setrváme v EU, tak dopadneme jako ve Švédsku a dalších zemích EU.“
- „Podle mého názoru nelze školit učitele na všechny druhy nebezpečí, které nám hrozí ve školách, je potřeba udělat statistiku reálných hrozeb, tam směřovat školení. Také si myslím, že v krizové situaci jedná učitel instinktivně, a to je pak dovednost, která člověka zdobí. Jedno školení v lavici je k ničemu, když se pak člověk zachová úplně jinak. Např. někteří sem mohou napsat, jak hned zaútočí po vzoru akčních filmů a ve finále zdrhnou a děti tam nechají ...“
- „Ve školním prostředí, které vnímáme všichni jako bezpečné, je aktivní útočník velký problém. Kolegové, kteří se zabývají krizovou intervencí, jsou schopni agresí změnu chování u žáků rozeznat a pracovat s ní. Prošetří každý návrh učitelů, např. ten Honza dnes byl duchem někde jinde, co se u něj děje, jindy je aktivní a už dva dny nejeví o nic zájem.“
- „Změna atmosféry ve společnosti – potlačování agresivních PC her, důraz na sportování a na koničky, důraz na estetiku, na logiku, učit analytiku a syntézu informací ve spojitosti s řízením supersložitých sociálních systémů, odmítat války a sankce, rovnoměrněji rozdělit bohatství mezi národy, potlačovat neustále korupci a v neposlední řadě nepřepočítávat lidský život na peníze. Je toho více, ale snad pomůže

i studium zakázané literatury, jako je např. Koncepce sociální bezpečnosti a Dostatečně všeobecná teorie řízení.“

5.5 Analýza výsledků a závěr výzkumného šetření

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit úroveň informovanosti pedagogických pracovníků o problematice aktivních útočníků. Zároveň bylo žádoucí získat jejich názory na určité záležitosti a pokusit se ověřit jejich znalosti z oblasti bezpečnosti ve škole. Následující text je věnován vybraným souvislostem responsí získaných dotazníkovou metodou a stanovených předpokladů pro výslednou komparaci a zhodnocení výzkumného šetření.

Hypotéza č. 1: Více než polovina pedagogů je o incidentech aktivních útočníků informovaná převážně prostřednictvím masových médií (převážně TV a internet).

Hypotéze č. 1 odpovídala otázka č. 4. Tento předpoklad korespondoval se splněním dílčího cíle č. 1 – zjistit, jakým způsobem jsou pedagogové o fenoménu aktivních útočníků informováni. Z tabulky č. 4 je zřejmé, že respondenti získávají informace o dané problematice převážně z masových sdělovacích prostředků – 62 % pomocí televizních zpráv, 58 % z internetových zdrojů, 14 % z rádiového vysílání. Získanými údaji docházíme k závěru, že **hypotéza č. 1 je přijata**. Pedagogové jsou nejčastěji v kontaktu s tematikou masových útoků díky užívání masových médií.

Otázka č. 5 v tomto případě sloužila jako kontrolní dotaz ke zjišťování úrovně povědomí respondentů o konkrétních incidentech aktivních útočníků. V 71 % byli dotazovaní schopni se k otázce slovně vyjádřit. Zhruba polovina z nich odkazovala na mediálně nejznámější útoky masových vrahů (např. Columbine High School, Anders Breivik) nebo na útoky proběhlé na území České republiky. Druhá polovina se k tomu vyjadřovala spíše obecněji názvy států nebo naopak uváděla ojedinělé případy ostatními nezmíněné. Z dotazníkového šetření tedy usuzujeme, že povědomí pedagogů o případech aktivních útočníků je obstojné.

Hypotéza č. 2: Méně než 1/3 pedagogů se někdy zúčastnila preventivního programu či cvičení na téma aktivního útočníka z iniciativy zaměstnavatele.

Pro hypotézu č. 2 byla utvořena otázka č. 6. Celkem 52 % respondentů odpovědělo, že se někdy preventivního školení či cvičení o problematice aktivních útočníků zúčastnili prostřednictvím zprostředkování akce zaměstnavatelem. Tímto zjištěním je **hypotéza č. 2 zamítnuta**. Výsledky tabulky č. 6 současně posloužily ke splnění dílčího cíle č. 2, který pátral po tom, zda jsou pedagogové na daných školách o fenoménu aktivních útočníků proškolení.

Souvislost s touto hypotézou měly i otázky č. 7 a 8, které měly za úkol ověřit účelnost školení poskytované pedagogům v rámci preventivních programů na téma aktivní útočník. Tyto otázky byly formulovány pro otestování praktických znalostí, které by měly v rámci instruktáží o problematice zaznít. Konkrétně se jednalo o „taktiku USB“, podle které se doporučuje postupovat v případě vypuknutí incidentu ozbrojeného útoku. Z tabulky č. 8 lze vyčíst, že 63 % tázaných o tomto aplikovatelném postupu nikdy neslyšelo. Tabulka č. 7 se týkala stejné záležitosti, avšak jinak formulované. Respondenti zde měli za úkol seřadit úkony, které by prioritizovali v případě vypuknutí ozbrojeného útoku. Skóre odpovědí vypovídá o tom, že ve většině případů úsudek tázaných odpovídal doporučeným „správným“ postupům o tom, jak se v případě útoku zachovat. Současně musíme vzít v potaz to, že ohledně těchto znalostí byli prověřováni i pedagogové, kteří se žádného školení na téma aktivního účastníka neúčastnili.

Hypotéza č. 3: V průměrném hodnocení pedagogové mimořádnou situaci výskytu aktivního útočníka na jejich škole za hrozbu spíše nepovažují (závažnost hrozby 2 a méně).

Hypotéze č. 3 odpovídala otázka č. 12. Respondenti přidělili riziku výskytu ozbrojeného útoku na škole závažnost hrozby z 24 % úrovně 2 a z 42 % úrovně 1, čímž se staly nejzastoupenějšími variantami odpovědí jejich četností. Z toho vyplývá, že pedagogové se mimořádné události aktivního útočníka na jejich škole spíše neobávají a **hypotézu č. 3 tak přijímáme**. Zároveň je z tabulky č. 11 patrné, že ve srovnání s rizikovým jevem „vniknutí cizí osoby do školy“ mají pedagogové o trochu větší strach právě z přítomnosti nepovolané osoby ve školním objektu, což může být původem vzniku samotného útoku. Tímto byl vyplněn dílčí cíl č. 3, který zkoumal pedagogy přisuzovanou závažnost možnosti výskytu ozbrojeného útoku na jejich škole.

Dílčí cíl č. 4 si dále kladl za cíl zjistit, jak pedagogové vnímají úroveň bezpečnostních opatření na jejich škole. Zkoumání bezpečnosti na školách očima pedagogů se pojí s hypotézou č. 3 pro lepší pochopení toho, proč respondenti připisovali takové míry rizika výskytu daných jevů. Odpovědi na otázku č. 10 odhalily, že pedagogové hodnotí úroveň zabezpečení škol ze 64 % za dostačující a pouze ze 2 % za nevyhovující. Otázka č. 11 byla navazující ale nepovinná, poskytovala respondentům prostor k vyjádření svých návrhů na zlepšení zabezpečení na školách. Z jejich odpovědí je zřejmé, že největší nedostatky v rámci bezpečnostních opatření se nacházejí v kontrole vstupu osob do objektu a jejich monitorování v rámci zařízení.

Hypotéza č. 4: Méně než 1/3 pedagogů, kteří se někdy museli vypořádat s krizovou situací na jejich škole zahrnující nějakou podobu agresivního chování, byla na tuto skutečnost připravena z iniciativ a materiálů jejich školy.

Za účelem zkoumání hypotézy č. 4 byly utvořeny otázky č. 13, 14, 18. Otázky č. 13 a 14 odpovídaly na zadání dílčího cíle č. 5 – zjistit, zda se pedagogové již v rámci své pedagogické praxe někdy setkali s krizovou situací agresivního charakteru, popř. jakým způsobem na ni byli připraveni. V tabulce č. 12 lze vyčíst, že v 52 % případů se respondenti s krizovou situací agresivního charakteru někdy museli vypořádat. Navazující otázka pro ty, kteří odpověděli, že měli takovou zkušenost, sloužila ke zjištění zdrojů, které pedagogy na takovou situaci nejvíce připravily. Přestože bylo možné uvést více zdrojů, z tabulky č. 13 je patrné, že méně než 1/3 pedagogů se zkušeností s krizovou situací k jejich připravenosti posloužila účast na preventivní akci ohledně tématu (26 %) či metodické materiály poskytnuté zaměstnavatelem (16 %). **Hypotéza č. 4 je těmito výsledky přijata.**

Doplňkovou otázkou pro zjištění míry zařazení tématu aktivního útočnicka do školní diskuze byla otázka č. 18. Získané odpovědi naznačují, že pouze 56 % respondentů se v rámci školního pracoviště nějakou formou setkává s tématem ozbrojených útoků na školách. Nejčastějším způsobem podání jsou bezpečnostní a krizové plány či prevence školního metodika.

Hypotéza č. 5: Ve většině případů pedagogové spíše nejsou připraveni na mimořádnou událost typu aktivního útočnicka.

Hypotéze č. 5 odpovídala otázka č. 9, 15. U otázky č. 9 respondenti z 61 % odpovídali, že si nejsou jisti svou připraveností na mimořádnou situaci aktivního útočnicka a z 18 % zcela připraveni nejsou. Otázka č. 15 se tázala na úroveň připravenosti pedagogů předat znalosti o problematice jejich studentům. Tabulka č. 14 ukazuje, že respondenti si myslí, že dostatečné znalosti k tomu z 38 % spíše nemají a z 14 % nemají. Po zkombinování výsledků získaných oběma otázkami a porovnání s procentem odpovědí kladného rázu usuzujeme, že **došlo k přijetí hypotézy č. 5.** Tímto byl také naplněn dílčí cíl č. 6, který směřoval ke zjištění vnímání vlastní připravenosti pedagogů na mimořádnou situaci aktivního útočnicka na škole.

Závěr výzkumného šetření:

Na závěr analýzy získaných dat se stanovenými předpoklady následuje shrnutí získaných poznatků dotazníkovým šetřením a jejich zhodnocení autorkou práce.

V dotazníkovém průzkumu bylo zastoupení ženského a mužského pohlaví téměř stejného počtu. Více než polovina (57 %) účastníků byla starší 51 let. Z 74 % měli respondenti více než 11 let praktických zkušeností z povolání pedagogického pracovníka.

Mimo nejzastoupenější formu informování pedagogů o fenoménu aktivních útočníků prostřednictvím masových médií byl uspokojujícím zjištěním fakt, že alespoň 40 % dotazovaných považovalo školení ohledně bezpečnostních a krizových plánů školního pracoviště za účinný zdroj pro předání podstatných informací k tématu. Ohledně konkrétních případů aktivních útočníků dále pedagogové vykazali obstojné znalosti, přičemž bylo vidět, že někteří jedinci se o tematiku dosti zajímají. Většina tázaných odkazovala na mediálně známé případy, ale našli se i tací, kteří se svými odpověďmi vymykali zbytku, neboť byla znát jejich zainteresovanost tématem. Jeden respondent dokonce uvedl, že pravidelně odebírá Krimi časopis, kde se s námětem často setkává.

Polovina respondentů (52 %) uvedla, že se někdy preventivního školení či cvičení o aktivních útočnících na popud zaměstnavatele zúčastnila, což autorka považuje za úctyhodný podíl. Navíc k tomu 5 % tázaných uvedlo, že se z vlastní iniciativy těchto akcí účastnilo také. Podle výpovědí otázky č. 9 odpovědělo 21 % lidí, že si jsou jisti svou připraveností na případ vypuknutí mimořádné události aktivního útočníka. Předpokládám, že to byli ti samí dotazovaní, kteří se někdy školení zúčastnili. Z toho můžeme potažmo odvodit, že organizování preventivních programů má pro pedagogy smysl. A přestože také v 61 % uvedli, že si svou připraveností nejsou jistí, v průměrném hodnocení byl logický úsudek respondentů o vhodnosti zásad zachování se v případě vypuknutí ozbrojeného útoku na škole podle doporučených zásad Policií ČR správný. Na druhou stranu při dotazování pedagogů na jejich schopnost předávání informací o aktivních útočnících svým studentům polovina respondentů (52 %) zodpověděla, že toho spíše není schopná, přestože existuje hned několik metodických materiálů vypracovaných právě za tímto účelem vzdělávání.

Co se týče bezpečnostních opatření na školách, pedagogové jej z 82 % považovali buď za vysoké, či dostačující. Nejčastější návrhy na zlepšení úrovně zabezpečení se týkaly kamerového systému, elektronických čipů pro identifikaci při vstupu, kontroly vstupu cizích osob do školy, zaměstnání vrátného, nácviku situací, poučení pedagogů o podobné situaci a řešení přístupu veřejnosti do školní jídelny. V návaznosti na vnímanou úroveň bezpečnostních opatření na jejich školním pracovišti pedagogové ve většině případů (76 %) prisuzovali míru rizika výskytu ozbrojeného útoku na jejich škole v rozmezí 0–2, což je část měřené škály odkazující spíše na negativní pravděpodobnost. Ve srovnání s hodnocením míry rizika výskytu

rizikového jevu vzniknutí cizí osoby do objektu se výsledky četnosti trochu odlišovaly. Pedagogové přisuzují vyšší potenciál vzniku rizika vzniknutí cizí osoby do objektu než samotnému vzniku ozbrojeného útoku, přestože daný jedinec může být eventuálně původcem útoku.

Vzhledem k tomu, že ozbrojené útoky na školách jsou druhem školního násilí, respondenti byli tázáni, zda měli osobní zkušenost s projevy agrese ze strany studentů, při které byli povinni zasáhnout. Polovina pedagogů (52 %) se v takové situaci během své pedagogické praxe někdy ocitla. 17 respondentů označilo za nejlepší zdroje připravenosti ke zvládnutí problému předchozí nabyté zkušenosti ze školní praxe nebo zkušenosti nabyté sebevzděláváním, což se stalo zároveň nejčtetnějšími zdroji. Zároveň v 8 případech uváděli, že postup pro zachování se v takové situaci jim nebyl znám.

Zajímavým zjištěním bylo, že 38 % pedagogů uvedlo, že se během svého pedagogického působení již někdy setkali se studentem, který v nich vyvolával svými projevy chování pocit toho, že by byl schopen se extrémního násilí na škole dopustit. Výsledky dotazníkového šetření udávají výpovědi respondentů o tom, při jakých závažných projevech rizikového chování by se rozhodli o vyrozumění Policie ČR o nastalé situaci.

Závěrem je podle sdělení pedagogů tematika aktivních útočníků na školách málo probíraná, ve 44 % jej považují za velice okrajovou záležitost. Zbylé odpovědi však poukazyvaly na to, že v průměru 30 % dalších respondentů uvádělo, že se v rámci jejich školy tématem zabývá školní metodik prevence a zároveň je součástí bezpečnostního a krizového plánu školy.

ZÁVĚR

Nárůst incidentů aktivních útočníků byl v posledních letech v celosvětovém měřítku hodně znát. Na našem území je tento fenomén v porovnání především s Amerikou co do počtu téměř zanedbatelný, nemůžeme však opomenout, že taková událost může mít katastrofální důsledky především na lidských životech. Školní prostředí patří mezi nejzranitelnější terče útoku, a proto se stává pro útočníky čím dál tím více atraktivním. Smyslem této práce bylo poukázat na důležitost prevence v této oblasti, jelikož se stává, že celá řada funkčních opatření zpravidla vzniká až jako reakce na narušenou bezpečnost na školách. Takto tomu bylo i v případě útoku na škole ve Žďáru nad Sázavou, na který bylo reakcí vytvoření Minimálního standardu bezpečnosti. Ve školách jsou to právě pedagogičtí pracovníci, kteří mají šanci vzniku takovým událostem preventivním působením na své studenty předcházet, popřípadě zmírnit následky útoku, pokud jsou seznámeni se základními postupy pro zvládnutí mimořádné situace.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo uskutečnit dotazníkové šetření ke zjištění míry obeznámení pedagogických pracovníků na středních školách v Královéhradeckém kraji s tématem aktivních útočníků, získat jejich názory na úroveň jejich bezpečnostní gramotnosti a na riziko hrozby útoku na jejich škole.

V teoretické části bylo primárně zamýšleno shrnout dosavadní poznatky o incidentech aktivních útočníků pomocí užívané terminologie v oblasti masových vražd, vymezených profilů pachatelů, konkrétních případů událostí a pokusit se o vysvětlení nárůstu útoků aplikováním fenoménu nápodoby. Druhá kapitola byla rozšířením kapitoly první. Posloužila k vytvoření pohledu na zvláštnost ozbrojených útoků probíhajících ve školním prostředí, které se v jistých ohledech od obecně sestavených profilů aktivních útočníků odlišují.

Třetí kapitola nahlížela na incidenty aktivních útočníků z hlediska činnosti a strategických postupů integrovaného záchranného systému a poukázala na doporučované způsoby chování při vypuknutí mimořádné události. Tato kapitola byla použita jako přemostění do kapitoly čtvrté, kde jsou preventivní opatření konkrétně v rámci škol více rozebírány. Poslední teoretická kapitola se zaměřila na řešení mimořádných situací specificky ve školním prostředí. Tato část také posloužila k představení cílové skupiny empirického výzkumu. Zároveň řešila, jak jsou pedagogičtí pracovníci s bezpečnostní tematikou obecně i ohledně ozbrojených útoků na školních pracovištích seznamováni a jaká preventivní bezpečnostní opatření jsou v současnosti v této souvislosti praktikována.

V rámci empirické části práce bylo realizováno a vyhodnoceno dotazníkové šetření zkoumající informovanost a názory pedagogických pracovníků k problematice aktivních útočníků, zejména v souvislosti s jejich dosavadními zkušenostmi s bezpečnostními opatřeními provozovanými jejich školním pracovištěm.

Vrátíme-li se k závěrům výzkumného šetření, zjistíme, že testováním hypotéz položkami v dotazníku došlo k přijetí čtyř hypotéz z pěti stanovených. Pedagogové se setkávají převážně s tematikou aktivních útočníků prostřednictvím užívání masových médií, přičemž televizní zprávy a internet se umístily na prvních místech. Tímto se první hypotéza ověřila. Hypotézou třetí došlo k potvrzení domněnky, že pedagogové se mimořádné události výskytu aktivního útočníka na jejich škole v průměrném hodnocení spíše neobávají. Dále pedagogové, kteří se již někdy museli potýkat s vyřešením krizové situace agresivního charakteru, byli na takovou skutečnost připraveni méně než v 1/3 případů z metodických materiálů a preventivních školení poskytnuté zaměstnavatelem. Tímto byla přijata hypotéza čtvrtá. Přesto bylo překvapivým zjištěním zamítnutí hypotézy druhé, což znamenalo, že více než 1/3 pedagogů se někdy zúčastnila preventivního programu či cvičení na téma aktivního útočníka z iniciativy zaměstnavatele. Výsledky lze interpretovat například tak, že někteří pedagogové proškolení na téma bezpečnosti jsou, ale efektivita materiálů ve způsobu přijetí znalostí pedagogy je diskutabilní. Na to navazuje hypotéza pátá, která potvrdila předpoklad, že ve většině případů si pedagogové celkově na mimořádnou událost aktivního útočníka připraveni spíše nepřipadají.

Z předchozích konkluzí lze vyvodit několik poznatků, které by mohly být využitelné pro praxi. Tematika aktivních útočníků je na školách okrajovou záležitostí, přestože spadá pod závažný druh školního násilí. Podle výzkumného šetření se každý druhý pedagog někdy setkal s krizovou situací agresivního rázu, přičemž nejvíce měli pedagogové znalosti k řešení situace získané již nabytou praxí nebo vlastní potřebou sebevzdělávání se v problémové oblasti a zároveň se našli i tací, kteří uvedli, že jejich připravenost je nulová.

Domnívám se tedy, že jedním z nutných kroků pro lepší připravenost pedagogů je seznámit je s existujícími zdroji pro zlepšení úrovně jejich bezpečnostní vzdělanosti. Současné metodické materiály (o prevenci kriminality mládeže a programech primární prevence) pro pedagogický personál jsou již kvalitně zpracovány a i studentům lze obsah učiva po vzoru těchto pomůcek kvalitně zprostředkovat. Další metodická doporučení pro zlepšení bezpečnostních a preventivních opatření na školách jsou navíc detailně vymezeny Ministerstvem vnitra (2016, online) v dokumentu Základy ochrany měkkých cílů. Řeší se zde oblasti, ohledně kterých by měli být zaměstnanci poučováni. Obecně je vhodné při školení

pedagogického personálu zohlednit sdělení o tom, jaké bezpečnostní incidenty mohou nastat; jakou roli hrají pedagogové v bezpečnostním systému; informovat je o možnostech jejich pomoci v rámci prevence, při nastalé mimořádné události a při návazné intervenci a ukládání opatření; koho a jak mají informovat při krizové situaci; trénovat s nimi postupy pro řešení nejpravděpodobnějších bezpečnostních incidentů, mezi které agrese patří.

Také musíme vzít v potaz to, že pedagogičtí pracovníci nejsou odborníky na bezpečnostní problematiku. A i příprava na situaci ozbrojeného útoku na škole nemůže vždy ve výsledku zaručit správnou a pohotovou reakci pracovníka. Útoky znamenají pro osobu extrémní stresovou zátěž, která může způsobit zcela nelogické úsudky v chování člověka. Proto je důležité i neodbornému personálu vštěpovat alespoň iniciální reakce, které by měli v případě vypuknutí útoku ideálně provést.

Ze zpětných vazeb pedagogů usuzuji, že možností k získání proškolení v dané problematice je dostatek, avšak jejich organizace nemusí být zcela ideálně vyřešena. Pedagogové ve vícero případech navrhovali, že by měly fungovat preventivní programy jak pro vyučující, tak i žáky. Avšak sdělovat příliš mnoho informací dětem není mnohdy dokonalým řešením, jelikož by se mohlo stát, že by to nějakého jedince mohlo přivést k myšlence takový útok zrealizovat. Z návrhů pedagogů k lepší organizaci školení dále soudím, že by uvítali buď větší pravidelnost proškolení nebo propojení teoretických přednášek s praktickým nácvikem únikového plánu. Po vzoru výpovědí tedy stojí za zvážení vytvoření či aktualizování evakuačního plánu a obeznámení zaměstnanců s jeho zásadami. Osobně dále považuji za nezbytné soustředit se na pedagogův způsob monitorování chování žáků a jejich schopnost zachycení podezřelého chování. K identifikaci podezřelých osob jsou už i na našem území dostupná školení o metodách detekce. Samotná identifikace podezřelého znaku samozřejmě neznamená, že je osoba útočníkem, ale poukazuje na nutnost zaměřením se na danou osobu a poskytnutí jí vhodné pomoci, což by usnadňovalo práci i s ostatními projevy rizikového chování na školách.

Závěrem je problematika aktivních útočníků doposud velice nejednoznačně objasněným, přesto rozsáhlým tématem z důvodu různorodosti profilů útočníků a jejich sebevražednou tendencí při útocích. Oblast bezpečnosti na školách je zcela samostatnou látkou. Jsem si tedy vědoma, že každý aspekt vybraného zaměření nelze v rozsahu jedné bakalářské práce možné vyčerpat. V kontextu této práce dotazníkové šetření dostalo svého účelu. Domnívám se, že cíl bakalářské práce byl naplněn, a doufám, že výsledky empirické části by mohly být užitečnou informací pro vedení škol Královéhradeckého kraje či pro samotné školitele zabývající se

bezpečností na školách. Zpětné vazby pedagogických pracovníků by mohly posloužit jako vodítko pro získání přehledu o jejich názorech na úroveň bezpečnostních opatření na školách či jako sdělení o míře efektivity probíhajících školení o krizových a bezpečnostních plánech škol nebo konkrétně o tematice ozbrojených útoků na školách. Podle autorky práce právě rozšíření a objasnění tématu mezi pedagogy a celkově veřejnost představuje cestu k účinnější prevenci v této oblasti a zároveň to patří mezi jedno z nejefektivnějších bezpečnostních řešení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Citovaná a parafrázovaná literatura:

501 katastrof, které otřáslý světem. Aktualiz. vyd. V Praze: Slovart, 2012, 544 s. ISBN 978-80-7391-609-1.

ANTUŠÁK, Emil. *Krizový management: hrozby – krize – příležitosti.* Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-488-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie.* Praha: Eurounion, 1998, 255 s. ISBN 8085858-70-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí].* Praha: Grada, 2008, 150 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie.* 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.

DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie masových vrahů: příběhy temné duše a nemocné společnosti.* Praha: Grada, 2015, 311 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5599-1.

DUBSKÝ, Josef, Karol MURDZA, Lukáš URBAN a Policejní akademie České republiky. *Sociologie médií a veřejného mínění.* Praha: Vydavatelství PA ČR, 2006. s. 129. ISBN 80-7251-234-X.

KÖHLER, D., KURSAWE, J. *Amoklaufe an Schulen. Kriminalistik*, 2003, č. 10, s. 591–597

KOZEL, Roman, Lenka MYNÁŘOVÁ a Hana SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu.* Praha: Grada, 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3527-6.

MALÁ, Kristýna. *Připravenost na krizové situace ve škole z pohledu pedagoga.* Praha, 2017. 114 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Kovaříková, Miroslava.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie.* Praha: Grada, 2013, 296 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4580-0.

NOVOTNÁ, Kateřina. *Pohled veřejnosti na problematiku aktivních útočníků.* Hradec Králové, 2019. 28 s. Studentská odborná práce pro soutěž Socialia. Univerzita Hradec Králové.

PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skripta určená studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol a předměty obdobného zaměření*. Praha: Armex, 1997, 93 s. ISBN 80-902283-0-5.

PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. Praha: Portál, 2003, 359 s. ISBN 80-7178-737-X.

SCHEINOST, Miroslav et al. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.: Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 109 s. ISBN 978-80-7338-148-6.

SMOLÍK, Josef. Šílení střelci: uvedení do problematiky. *Bezpečnostní teorie a praxe*. © Policejní akademie ČR, 4/2011, s. 97–108. ISSN 1801-8211.

SPIPKOVÁ, Vladimíra a Anna TOMKOVÁ. *Kvalita učitele a profesní standard*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2010. 257 s. ISBN 978-80-7290-496-9.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, 134 s. ISBN 80-85858-30-4.

VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, 585 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

Elektronické zdroje:

Active Shooter Incidents in the United States in 2016 and 2017. In: *U.S. Department of Justice, FBI* [online]. 2018 [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <https://www.fbi.gov/file-repository/active-shooter-incidents-us-2016-2017.pdf>

Active Shooter Training, Characteristics of Active Attacker Situations 2. In: *skillsoft.com*, [online]. 2018 [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.skillsoft.com/wp-content/uploads/2018/04/Characteristics-of-Active-Attacker-Situations-2.mp4>

ALICE Active Shooter Training [online]. ©2013-2019 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://www.alicetraining.com/>

CARREGA, Christina. School shootings are more common than you may think: A look at the incidents that went under the radar in 2019. In: *AbcNEWS* [online]. 2019 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://abcnews.go.com/US/schools-shootings-common-incidents-radar-2019/story?id=67040402>

HELFGOTT, B. Jacqueline. Criminal behaviour and the copycat effect. Literature review and theoretical framework for empirical investigation. In: *Aggression and Violent Behaviour*, č. 22. s. 46–64. [online]. 2015. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/journal/aggression-and-violent-behavior/vol/22/suppl/C>

KENEALLY, Meghan. The 11 mass deadly school shootings that happened since Columbine. In: *AbcNEWS* [online]. 2019 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://abcnews.go.com/US/11-mass-deadly-school-shootings-happened-columbine/story?id=62494128>

Koncepce ochrany měkkých cílů pro roky 2017–2020. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, 2017 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/vlada-schvalila-koncepci-ochrany-mekkych-cilu-pro-roky-2017-2020.aspx>

Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí – Příloha č. 14 (č. j. MSMT-1398/2015-1). In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2010 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

LOPEZ, German a Kavya SUKUMAR. After Sandy Hook, we said never again. In: *VOX* [online]. 2020 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.vox.com/a/mass-shootings-america-sandy-hook-gun-violence>

Mass Shootings in the United States: 2009–2016. In: *Everytownresearch.org* [online]. March 2017 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: https://everytownresearch.org/wp-content/uploads/2017/03/Analysis_of_Mass_Shooting_033117.pdf

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT č. j. 21149/2016). In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

O'TOOLE, M.E, FOLINO, J., GARBARDINO a kol. Why do young males attack schools?: Seven discipline leaders share their perspectives. In: *Violence and gender*, roč. 1, č. 1, s.13-18 [online]. 2014 [cit. 2020-03-26]. ISSN 2326-7852. Dostupné z: <https://www.liebertpub.com/doi/full/10.1089/vio.2013.1505#pane-pcw-references>

Ozbrojený útočník (aktivní střelec). In: *Policie ČR* [online]. 2017 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://pruvodce-vzdelavanim.cz/wp-content/uploads/Prezentace-Ozbrojený-útočník-školy-2017.pdf>

PEJŠOVÁ, Zuzana. Bezpečnost ve školských zařízení. In: *Ochrana a bezpečnost*, roč. 5, č. 3 [online]. Česká školní inspekce, 2016 [cit. 2020-04-01]. ISSN 1805-5656. Dostupné z: http://ochab.ezin.cz/O-a-B_2016_C/2016_OaB_C_01_pejsova.pdf

PENC, Ondřej a Ladislav BERÁNEK. Utíkej, schovej se, bojuj! In: *Policie ČR* [online]. Praha, 2017 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/utikej-schovej-se-bojuj.aspx>

PERDOCH, Jaroslav. Střelba ve Slaném připomněla ostravský masakr. U něj policie dál odkrývá pozadí. In: *Moravskoslezský deník.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/strelba-nemocnice-slany-ostrava-tragedie-vysetrovani2020.html

Po střelbách v německém Hanau zemřelo deset lidí, mrtvý je i útočník. In: *IDNES.cz* [online]. ČTK, 2020 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/strelba-nemecko-hanau-frankfurt-obeti-vazne-raneni.A200219_234534_zahranicni_brzy

POLOCHOVÁ, Iveta. Nenávidím lidskou rasu, napsal finský vrah ve vzkazu. In: *IDNES.cz* [online]. ČTK, 2008 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/nenavidim-lidskou-rasu-napsal-finsky-vrah-ve-vzkazu-f9i-/zahranicni.aspx?c=A080924_095909_zahranicni_ip1

POLOCHOVÁ, Iveta. Útočník z německé školy zabil patnáct lidí. Nakonec zemřel i on. In: *IDNES.cz* [online]. 2009 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/utocnik-z-nemecke-skoly-zabil-patnact-lidi-nakonec-zemrel-i-on.A090311_104806_zahranicni_stf

PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Anotace – závažná násilí a amok na školách. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zavazna-nasili-a-amok-na-skolach.aspx>

Serial Murder, Multi-Disciplinary Perspectives for Investigators. In: *U.S. Department of Justice, FBI* [online], 2005 [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder>

SCHWEIT, Katherine W., Addressing the Problem of the Active Shooter. In: U.S government, FBI [online]. 2013 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/addressing-the-problem-of-the-active-shooter>

SILVER, J., SIMONS, A., & CRAUN, S. A Study of the Pre-Attack Behaviors of Active Shooters in the United States Between 2000–2013. In: *U.S. Department of Justice, FBI* [online]. 2018 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://www.fbi.gov/file-repository/pre-attack-behaviors-of-active-shooters-in-us-2000-2013.pdf>

SMITH, Alisson G. How Radicalization to Terrorism Occurs in the United States: What Research Sponsored by the National Institute of Justice Tells Us. In: *U.S. Department of Justice* [online]. 2018 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/250171.pdf>

STACH, Miroslav. Aktivní útočník – úvod do problematiky. In: *Česká společnost anesteziologie resuscitace a intenzivní medicíny* [online]. 2018 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.csarim.cz/content/uploads/2018/11/aktivni-utocnik-uvod-do-problematiky.pdf>

STČ14/IZS Amok – útok aktivního střelce. In: *Hasičský záchranný sbor ČR* [online]. 2013 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/dokumentace-izs-587832.aspx>

Tematická zpráva – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách (Čj.: ČŠIG-3529/16-G2). In: *Česká školní inspekce* [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/TZ_prevence_sikany/html5/index.html?&locale=CSY

Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu. In: *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha, 2016. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/terminologicky-slovník-offline-verze.aspx>

Timeline of Worldwide School and Mass Shootings: Gun-related tragedies in the U.S. and around the world. In: *Infoplease.com* [online]. © 2000-2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.infoplease.com/history/world/timeline-of-worldwide-school-and-mass-shootings>

V jihoněmeckém Rot am See zabil střelec šest svých příbuzných. In: *Česká televize* [online]. ČTK, 2020 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3037891-strelba-v-nemeckem-rot-am-see-podle-medii-sest-lidi-zemrelo>

VESELÁ, Michaela a Kateřina POSPÍŠILOVÁ. Bezpečná škola aneb Co dělat když... Manuál pro školy. In: Společně k bezpečí [online]. 2015 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: http://www.spolecnekbezpeci.cz/images/stories/dokumenty/Bezpečná_škola_aneb_Co_dělat.pdf

VESELÁ, Michaela. Jak zvládnout extrémní násilí ve škole. In: *Společně k bezpečí* [online]. 2015 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3120212-Jak-zvladnout-extremni-nasili-ve-skole-michaela-vesela-spolecne-k-bezpeci-o-s.html>

Základy ochrany měkkých cílů – Metodika. In: Ministerstvo vnitra ČR [online]. 2016 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/soubor/terorismus-web-dokumenty-metodika-zaklady-ochrany-mekkych-cilu-pdf.aspx>

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, v platném znění. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-239>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 2. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 4.4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Další použité zdroje:

E-mailová korespondence s mjr. Mgr. Jaromírem Kverkem [online], 1. 4. 2020

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Výskyt znepokojujícího chování u zkoumaných 63 pachatelů

Obrázek č. 2: Výskyt stresorů u zkoumaných 63 pachatelů

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Tabulka č. 2: Věkové rozmezí respondentů

Tabulka č. 3: Délka pedagogické praxe respondentů

Tabulka č. 4: Zdroj informovanosti respondentů o útocích aktivního útočnicka

Tabulka č. 5: Znalost respondentů konkrétních případů aktivních útočníků

Tabulka č. 6: Účast respondentů na preventivním školení či cvičení o aktivních útočnících

Tabulka č. 7: Testování předpokládaných reakcí respondentů na událost ozbrojeného útoku

Tabulka č. 8: Zkoumání povědomí respondentů o „taktice USB“

Tabulka č. 9: Zjišťování názorů respondentů na jejich vlastní pocit připravenosti na událost aktivního útočnicka

Tabulka č. 10: Zjišťování názorů respondentů na úroveň bezpečnostních opatření na školách

Tabulka č. 11: Ohodnocení míry rizika ozbrojeného útoku a vniku cizí osoby v rámci objektu školy z pohledu respondentů

Tabulka č. 12: Zjišťování osobních zkušeností respondentů s agresivním chováním ve školách

Tabulka č. 13: Zdroje připravenosti respondentů na zvládnutí výskytu agrese na školách

Tabulka č. 14: Hodnocení respondentů vlastní schopnosti zprostředkovat informace o aktivních útočnících jejich studentům

Tabulka č. 15: Zjišťování názorů respondentů o jejich schopnosti rozpoznat rizikové projevy chování u studentů

Tabulka č. 16: Zjišťování míry probírání tématu ozbrojených útoků ve školském prostředí

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník výzkumného šetření

Vážení pedagogové,

moje jméno je Kateřina Novotná a jsem studentkou 3.ročníku Sociální patologie a prevence na Univerzitě Hradec Králové. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníkového průzkumu, který poslouží mé bakalářské práci na téma Fenomén aktivních útočníků v kontextu zkoumání informovanosti pedagogických pracovníků. Cílem dotazníku je získat přehled o tom, jak tuto problematiku vnímáte a jak jste s ní obeznámeni. Dotazník je anonymní a časově nenáročný.

Předem děkuji za Váš čas a Vaši ochotu pomoci.

Přeji pěkný zbytek dne,

K objasnění pojmu:

Podle Ministerstva vnitra je aktivní střelec/aktivní útočník nebezpečným pachatelem, který použije zbraně proti jiné osobě či osobám jako nástroj k dosažení svých cílů. Obvykle se jedná o jednotlivce. K dalším označením patří „šílený střelec“ nebo v prostředí školy „školní střelec“. Takový útočník nemá zábrany pro jakékoliv chování. Jeho plány bývají předem připravené, úmyslem je zabít nebo zranit co největší počet osob. Mezi místa útoků patří oblasti se zvýšeným počtem osob (nákupní centra, náměstí, společenské akce, ...) nebo místa spojená s jejich problémy (školy, pracoviště, úřady, ...). Aktivní útočníci mohou používat různé druhy zbraní (střelné zbraně, výbušniny, nože atd.). Útoky bývají velice rychlé, nečekané a většinou končí smrtí útočníka.

1. Jaké je Vaše pohlaví?
  - žena
  - muž
2. Do jakého věkového rozmezí spadáte?
  - 30 let a méně
  - 31–40 let
  - 41–50 let
  - 51 let a více
3. Jak dlouho vykonáváte profesi pedagoga?
  - 5 let a méně
  - 6–10 let
  - 11–20 let
  - 21 let a více

4. Z jakého zdroje získáváte nejvíce informací o útocích aktivního útočníka? Možnost výběru více odpovědí.
- o tomto jevu nejsem dostatečně informován
  - televizní zprávy
  - rádiové vysílání
  - internet
  - z doslechu od ostatních
  - školení ohledně bezpečnostních či krizových plánů pracoviště
  - jiným způsobem ...
5. Tato otázka zjišťuje Vaše povědomí o aktivních útočnicích (popř. masových vraždách) kdekoli na světě v současnosti či minulosti. Vybavíte si nějaký konkrétní příklad události? Pokud ano, prosím uveďte, o jakou událost se jedná.
- nevzpomenu si
  - ano, vybavuje se mi příklad ....
6. Zúčastnili jste se někdy preventivního školení či cvičení o problematice aktivních útočníků (přednáška, prezentace, taktické cvičení)?
- ano, prostřednictvím zaměstnavatele
  - ano, z vlastní iniciativy
  - ne
7. Jak si myslíte, že byste zareagoval/a v případě vypuknutí ozbrojeného útoku na Vaší škole? Seřad'te úkony podle pořadí důležitosti, jakou jim sám/sama přisuzujete.
(1 – nejvhodnější reakce, 3 – nejméně vhodná)
- zaútočit na aktivního útočníka
  - utéct z objektu
  - schovat se
8. Slyšel/a jste někdy o policií doporučené „taktice USB“ aplikovatelné v případě vypuknutí incidentu aktivního útočníka?
- ano
  - ne
9. Jste podle Vašeho názoru připraven/a jednat v případě mimořádné situace aktivního útočníka na Vaší škole?
- ano, jsem
  - nejsem si jistý/á
  - ne, nejsem

10. Jak byste ohodnotil/a úroveň bezpečnostních opatření na Vaší škole?

(např. technické zabezpečení – kamery, zámky, vstup do školy po zadání kódu, elektronické čipy, zvonek u vchodů; pedagogické dohledy, kontrola vstupu cizích osob, úroveň bezpečnostních plánů apod.)

- vysoké
- dostačující
- mírně podprůměrné
- nevyhovující

11. V jaké oblasti zabezpečení školy byste navrhoval/a zlepšení?

...

12. S ohledem na úroveň bezpečnostních opatření na Vaší škole, jak vysoké riziko výskytu přisuzujete následujícím jevům (v porovnání s ostatními možnými rizikovými jevy, např. šikana, požár)? Ohodnoťte: 0 – nepovažuji za hrozbu, 5 – vážná hrozba pro školu
Zaškrtněte jednu z číselných variant.

Rizikové jevy	0	1	2	3	4	5
ozbrojený útok ve škole studentem						
vniknutí cizí osoby do školy						

13. Ocitl/a jste se osobně během své pedagogické praxe v situaci, ve které jste musel/a zasáhnout kvůli agresivnímu chování studentů, popř. jiných osob v rámci školy? (slovní agrese, fyzická agrese, vůči osobám či majetku školy)

- ano
- ne

14. Pokud jste v předchozí otázce zaškrtl/a ano:

Byl/a jste profesně vybaven/a pro řešení této situace? Vyberte, které zdroje Vás na situaci nejvíce připravily. Možnost výběru více odpovědí.

- ne, byla to nevídaná situace, postup mi nebyl znám
- ano, ze studia na VŠ
- ano z materiálů od zaměstnavatele (situace či postup jsou součástí bezpečnostního/krizového plánu školy)
- ano, díky účasti na preventivní akci (např. od metodika prevence, od Policie ČR)
- ano, postup mi byl znám díky sebevzdělávání
- ano, postup mi byl znám díky předchozí zkušenosti ze školní praxe

15. Myslíte si, že máte dostatečné znalosti o problematice aktivních útočníků k tomu, abyste je mohl/a zprostředkovat Vaším studentům?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

16. Setkal/a jste se někdy ve Vaší pedagogické praxi se studentem, který by byl dle Vašeho názoru ozbrojený útok ve škole schopen provést? (např. na základě náhlé změny chování, odcizení od vrstevníků, znaků deprese, nedostatku empatie, šikany ve škole, rizikových faktorů v rodině ...)

- ano
- ne

17. Jaké projevy chování považujete u studentů za tak závažné, že by Vás přiměly jednat a vyrozumět o situaci policii? Uveďte prosím příklad.

...

18. Je tematika ozbrojených útoků v rámci školního prostředí na Vaší škole diskutovaným tématem? Možnost výběru více odpovědí.

- ne, aktivní útočníci jsou velmi okrajovou záležitostí
- ano, v rámci bezpečnostního a krizového plánu
- ano, tímto tématem se zabývá školní metodik prevence
- ano, neformálně mezi kolegy rozebíráme téma bezpečnosti
- jiným způsobem ...

19. Zde je prostor pro vyjádření Vašich myšlenek pro aktuální formu preventivního programu o problematice aktivních útočníků na Vaší škole, popř. jak byste si ji ideálně představoval/a:

...

Děkuji za Váš čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

Knikněte na "dokončit průzkum" pro ukončení.